

कर्नाटक सरकार

सार्वजनिक शिक्षण विभाग

अध्ययन पुनर्प्राप्ती (कलिका चेतारिके)

2022-23

विद्यार्थी अध्ययन कृतीपुस्तक

परिसर अध्ययन

4

इयत्ता:-४ थी

समग्र शिक्षण कर्नाटक, बेंगळूरु
आणि
राज्य शिक्षण संशोधन आणल प्रशिक्षण संस्था, बेंगळूरु

ಸಂದೇಶ

ಆತ್ಮೀಯರೇ,

ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ 2020ನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ 2020ರ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ವಿನ್ಯಾಸ, ಕಲಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾವೀನ್ಯತೆ, ತರಗತಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮರುವಿನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ಸಮೃದ್ಧ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲು ಹಲವು ಕಾರ್ಯತಂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ನಿಪುಣ್ ಭಾರತ್ ಮಿಷನ್, ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾ ಜ್ಞಾನ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಖಾತ್ರಿಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಗೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೋವಿಡ್-19 ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗದಿಂದಾಗಿ ಮಕ್ಕಳು ಔಪಚಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಗಳಾಗಿ, ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾನಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಔಪಚಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಲಿಕೆಯ ನಿರಂತರತೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಸಹ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮಟ್ಟದ ಕಲಿಕೆ ಆಗದಿರುವುದನ್ನು ಹಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ತಿಳಿಸಿವೆ. ಈ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಬೇಕಿದೆ. ಸದರಿ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ 'ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ' ಎಂಬ ವಿನೂತನ ಉಪಕ್ರಮವನ್ನು 2022-23ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲೇಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲೇಬೇಕಾದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮಗುವಿನ ಮುಗ್ಧ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಬಹುದು ಎಂಬ ಆಶಯ ನನ್ನದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿವೆ. ಶಿಕ್ಷಕರು ಕೈಪಿಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯನ್ವಯ ಈ ವಿನೂತನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅದರ ಅಂತಸ್ತದಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ, ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕೆಯ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲಾಖೆಯ ಸರ್ವರೂ, ಪೋಷಕವರ್ಗ ಮತ್ತು ಭಾಗೀದಾರರಲ್ಲರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸುತ್ತೀರೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶುಭವಾಗಲಿ.....

ಶ್ರೀ ಬಿ.ಸಿ.ನಾಗೇಶ್

ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ
ಹಾಗೂ ಸಕಾಲ ಸಚಿವರು

ಆರಂಭಿಕ ನುಡಿ

ಆತ್ಮೀಯರೇ,

ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕೋವಿಡ್-19ರ ಕಾರಣದಿಂದ ಔಪಚಾರಿಕ ತರಗತಿಗಳು ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ನಡೆಯದೇ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು ತೋಚನೀಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಏರುಪೇರುಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಡೆತಡೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಕಲಿಕಾ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು 2022-23ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ ಉಪಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಪ್ರಥಮ ಆದ್ಯತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕಲಿಕೆಗೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಯಾ ತರಗತಿಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಲಿಕಾ ಫಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನದ ಕಲಿಕಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಂತರ್ಗತಗೊಳಿಸಿ ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ ಉಪಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ತಾವು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬುನಾದಿ ಕಲಿಕಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನುಕೂಲಿಸುವಿರಿ ಹಾಗೂ ಕಲಿಕಾ ಅಂತರವನ್ನು ಪೂರೈಸುವಿರಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಶಾಲಾಧಾರಿತವಾಗಿ ಮೌಲ್ಯಾಂಕನ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿಗದಿತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಗಳಿಗೆಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ನಂಬಿರುತ್ತೇನೆ. ತಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಸಾಧ್ಯ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಪಲ್ಲವಿ ಆಕುರಾತಿ ಭಾ.ಆ.ಸೇ.

ರಾಜ್ಯ ಯೋಜನಾ ನಿರ್ದೇಶಕರು
ಸಮಗ್ರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕರ್ನಾಟಕ

ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ ನುಡಿ

ಆತ್ಮೀಯರೇ,

ಹೊಸ ಶತಮಾನದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ-2020ರ ಅನುಷ್ಠಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಿದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೋವಿಡ್ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾಗಮ, ಸಂವೇದದಂತಹ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಉಪಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ನಡುವೆಯೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಲಿಕಾ ಅಂತರ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು ವಾಸ್ತವದ ಸಂಗತಿ. ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟ, ಕಲಿಕಾ ಅಂತರ ಪೂರೈಸುವ ಯೋಜನೆಯೇ 'ಕಲಿಕಾ ಚೇತರಿಕೆ' ಉಪಕ್ರಮ. ಈ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬುನಾದಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ, ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷಗಳ ಆಯ್ದ ಕಲಿಕಾಫಲಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಕ್ತ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲೇಬೇಕಾದ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಕಲಿಕಾಫಲಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಕಲಿಕಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ 'ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿ' ಮತ್ತು ಶಿಶುಕೇಂದ್ರಿತ ಕಲಿಕಾ ಪೂರಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ 'ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆ'ಗಳ ಪುಸ್ತಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಲಿಕಾ ಹಾಳೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕಲಿಯಲೇಬೇಕಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕಾಫಲಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಿಕಾ ನಷ್ಟವನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗೀದಾರರು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಈ ಮೂಲಕ ವಿನಂತಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಇಲಾಖಾ ಮಿತ್ರರು ಮತ್ತು ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಮ್‌ಜೀ ಫೌಂಡೇಶನ್ ಇವರಿಗೆ ಅಭಿನಂದನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಶುಭವಾಗಲಿ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಮಂಗಲ ವಿ

ನಿರ್ದೇಶಕರು

ರಾಜ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು

संकल्पना आणि मार्गदर्शन

डॉ. एस्. सेल्वकुमार भा.प्र.से. मुख्य कार्यदर्शी, प्राथमिक आणि माध्यमिक शिक्षण विभाग, बेंगळूरु.	डॉ. विशाल आर्. भा.प्र.से. आयुक्त, सार्वजनिक शिक्षण विभाग, बेंगळूरु
श्रीमती पल्लवी आकुराती भा.प्र.से. राज्य योजना निर्देशक, समग्र शिक्षण कर्नाटक, बेंगळूरु.	श्रीमती सुमंगल व्ही. निर्देशक, डी.एस्.ई.आर्.टी, बेंगळूरु.

साहित्य रचना समिती

जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, तुमकुर यांच्या नेतृत्वाखाली

श्री लिंगराजु स.शि.स. उच्च प्रा.शाळा, सिध्दार्थनगर तुमकुर	श्री शेखर स.शि.सरकारी प्रौढ शाळा, शट्टीहळ्ळी तुमकुर
श्रीमती अनुपमा स.शि.स. उच्च प्रा.शाळा, यल्लापुर तुमकुर	श्रीमती मधू ए. एन. स.शि.स. उच्च प्रा.शाळा, कोत्तिहळ्ळी तुमकुर

अजीम प्रेमजी फौंडेशन समिती

परिशीलक

श्री महम्मद हुसेन फीर प्राध्यापक, डायट, तुमकुर	श्री गुरुदत्त स.शि.स. उच्च प्रा.शाळा, दोड्डकल्लसंद्र बेंगळूरु दक्षिण
--	---

जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, चिक्कोडी यांच्या नेतृत्वाखाली

भाषांतर समिती

श्री एन. के. सुतार (स.शि.) स. मराठी उ.प्राथ.शाळा, सिदनाळ, जि: चिक्कोडी	श्री ए. ए. चिंचवाडे (स.शि.) स. मराठी उ.प्राथ. शाळा, कारदगा, जि: चिक्कोडी
---	---

संयोजक

इ.व्ही.जी. विभाग, डी.एस्.ई.आर्.टी, बेंगळूरु.

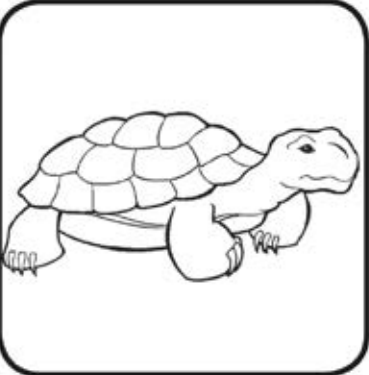
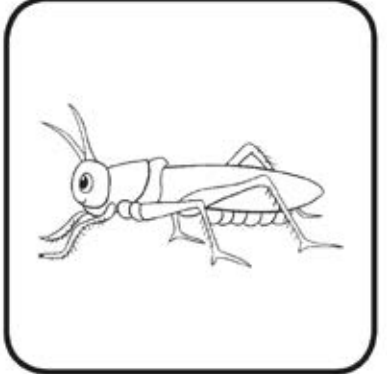
अनुक्रमणिका

क्र.सं.	संकल्पनेचे (थीम) नाव	अध्ययन निष्पत्ती	पृष्ठ क्रमांक
1	सजीवांचे जग	1-11	1-24
2	नैसर्गिक साधन संपत्ती	12-19	25-36
3	आहार	20-25	37-49
4	निवासातील विविधता	26-27	50-52
5	कचरा व्यवस्थापन	28	53-54
6	वाहतूक आणि संपर्क (दळणवळण)	29-32	55-63
7	कुटुंब आणि समाज	33-40	64-85
8	आमचे राज्य - आमचा देश	41-42	86-90

सजीवांचे जग

अध्ययन निष्पत्ती 1: प्राणी आणि मानवामध्ये दिसून येणारे साम्य व फरक ओळखणे (बाह्यलक्षणे)

कृती 1.1: चित्रांचे निरीक्षण करा, प्राण्यांना लाल, पक्षांना पिवळा व कीटकांना हिरवा रंग द्या.

कृती 1.2: खालील सजीवांचे प्राणी, पक्षी आणि कीटकांमध्ये वर्गीकरण करा.

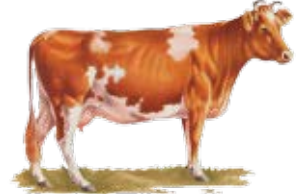
मासा, मोर, माकड, फुलपाखरू, मानव, कुत्रा, झुरळ, उंदीर, अस्वल, वटवाघुळ, हरीण, चिमणी

प्राणी	पक्षी	कीटक

कृती 1.3: तुमच्या आजूबाजूला पाहिलेल्या प्राण्यांच्या चित्रांचा संग्रह करून चिकटवा.

--

कृती 1.4: तुझ्यात आणि गाईमध्ये असलेल्या सारख्या गोष्टींची यादी कर.

 तु	 गाय
उदा. मला डोळे आहेत.	गाईला डोळे आहेत.

कृती 1.5: सोनू चौथीच्या वर्गातील विद्यार्थी आहे. त्याने बाहेर फिरताना बघितलेले प्राणी आणि मनुष्य यामधील फरकांची यादी या प्रकारे केली आहे. ते चूक की बरोबर ते सांगा.

क्र. सं	प्राणी	मनुष्य	चूक/बरोबर
1	सामान्यपणे चार पाय असतात.	दोन पाय असतात.	
2	शेपूट असते.	शेपूट नसते.	

कृती 1.6: तू निरीक्षण केलेल्या प्राणी व मनुष्यामध्ये असणाऱ्या फरकांची यादी कर (सोनूने केलेले फरक सोडून)

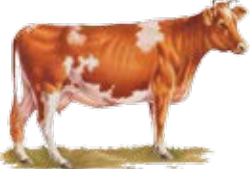

प्राणी	मनुष्य
उदा.काही प्राण्यांना शिंग असतात.	शिंगं नसतात.

कृती 1.7: खालील प्राण्याची तुझ्याशी तुलना करून कोष्टकपूर्ण कर.

प्राणी	आकार	रंग	आहार	निवासस्थान
				
				
				
				
				
				
				
				

अध्ययन निष्पत्ती 2: प्राणी आणि मानवामध्ये असणारा संबंध (परस्परावलंबन) समजतो.

कृती 2.1: खालील दिलेले प्राणी/ पक्षी / कीटक व त्यांचे उपयोग त्यांच्या जोड्या जुळवा.

प्राणी / पक्षी / कीटक	आम्हाला होणारे उपयोग
	लोकरीसाठी वापरतात.
	अंडीसाठी वापरतात.
	वाळवंटामध्ये वस्तूंची वाहतूक करण्यास वापरतात.
	मध व मेणासाठी वापरतात.
	दूध आणि व्यवसायासाठी वापरतात.

कृती 2.2: मानव आणि प्राणी यांच्यामधील परस्पर अवलंबत्व समजण्यासाठी खालील संभाषण करा.

एका गावामध्ये मनुष्य आणि गाई मध्ये मी श्रेष्ठ - तू श्रेष्ठ अशी चर्चा सुरू होती. पुढे जाऊन ते भांडू लागले . न्याय मिळविण्यासाठी मोर राजाच्या दरबारात आले. (तेथे चाललेले संभाषण)

मोर राजा : सांगा तुमची समस्या काय आहे?

मनुष्य : प्रभू मी प्राण्यांच्यामध्ये अत्यंत श्रेष्ठ असल्याने मीच महान.

गाय : महाराज हा मनुष्य माझ्याकडून दूध मिळवतो, माझ्याकडून शेतामध्ये काम करून घेतो, माझ्याकडून मदत घेणाऱ्या याच्यापेक्षा मीच महान/मोठी.

मनुष्य : प्रभू मी गाईला पाळतो, त्याला चारापाणी देऊन वाढवितो, वेळोवेळी स्वच्छ करतो, त्यामुळे मीच महान.

गाय : महाराज मी दिलेल्या शेणापासून खत तयार करून शेतामध्ये वापरतो. मी नाही तर मानवाचे अस्तित्व नाही, त्यामुळे मीच महान.

मोर राजा : गाय आणि मनुष्य हो, एकीकडे आम्ही सर्व जगतो त्याचे कारण प्राणी, पक्षी, कीटक यांच्यामधील परस्पर अवलंबन. परस्पर अवलंबत्व हेच येथे श्रेष्ठ/महान आहे.

(सगळे एकदम सांगतात) होय महाप्रभू...

मिळून जगलो तर स्वर्गसुख... मिळून जगलो तर स्वर्गसुख

मूल्यांकन कृती

तुमचे अभिप्राय कळवा.

- 1) प्राण्यांपासून आम्हाला होणारे पाच उपयोग
- 2) प्राणी आणि मनुष्य यांच्यामधील पाच साम्य आणि फरक लिहा.

माझे अध्ययन कसे झाले? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	प्राणी आणि मानवा मधील साम्य व फरक ओळखतो.	प्राणी आणि मानवा मधील साम्य व फरक ओळखून उदाहरण देतो.	प्राणी आणि मानवा मधील साम्य व फरक ओळखून परस्पर संबंध ओळखतो.	प्राणी आणि मानवा मधील साम्य व फरक, परस्पर संबंध ओळखून उदाहरण देतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 3: प्राण्यांचे वर्तन निरीक्षण करणे.

कृती 3.1: प्राणी आणि पक्ष्यांची चित्रे चिकटवून त्यांची नावे लिहा.

कृती 3.2: खाली दिलेल्या प्राणी, पक्षी, किटका बद्दल तुमचे मत सांगा.

1) ससा

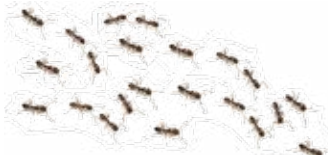

2) पारवाळ

3) फुलपाखरू

कृती 3.3: प्राणी दाखवत असलेल्या वर्तनाला चित्रासोबत जोड्या जुळवा.

मिळून जगतात / राहतात

आहार शोधण्यास शिकवतात

पिलांना सांभाळ करतात

अध्ययन निष्पत्ती 4: मध गोळा करण्याची प्रक्रिया आणि उपयोग समजणे.

कृती 4.1: जोड्या जुळवा.

	मध तयार करणे	
	फुलाला भेटणे	
	मधमाशी	
	मधाचे पोळे	

कृती 4.2: इयत्ता ४थीच्या पाठ्यपुस्तकातील पान क्र.16 वरील गाणे गाण्यास शिका.

कृती 4.3: करून बघ (इयत्ता चौथी पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 14 वर आहे. ऐकून समजून घे.

समजून घ्या

घरामध्ये मध कशासाठी वापरतात?

कृती 4.4: मधाच्या पोळ्याच्या उत्पादनाला (✓) खूण करा.

				
मध	गाईचे तूप	शाई	मलम	रंग

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

1	2	3	4
प्राण्यांचे वर्तन ओळखतो.	प्राण्यांचे वर्तन याबद्दल उदाहरण देतो.	प्राण्यांच्या वर्तनाविषयी विवरण देतो.	प्राण्यांच्या वर्तनाविषयी उदाहरणासह विवरण देतो.
मध ओळखतो.	मधाच्या पोळ्याच्या उत्पादनाविषयी सांगतो.	मध संग्रह करण्याची प्रक्रिया आणि काही उत्पादने सांगतो.	मधत संग्रहण प्रक्रिया उत्पादने आणि उपयोगाचे विवरण देतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 5: फळांचा परिचय करून घेणे आणि उपयोगाची यादी करणे.

कृती 5.1: समीक्षा

तुमच्या आजूबाजूच्या झाडांचे निरीक्षण करून पांढऱ्या कागदावर झाडाची साल पेन्सिलने ट्रेस करून ऑटोग्राफ संग्रहित करा आणि झाडाचे नाव लिहा.

कृती 5.2: झाडाची नावे खालील कोष्टकामध्ये भरा.

तुझ्या गावामध्ये वाढणारी झाडे	जंगलामध्ये वाढणारी झाडे

कृती 5.3: तू चव पाहिलेल्या फळांना गोल कर.

अध्ययन निष्पत्ती 6: झाडे तोडू नये, हे आमचे आहेत ही भावना वाढविणे.

कृती 6.1: पाठ्यपुस्तकामधील पान क्र. 26 वरील गाणे गा.

कृती 6.2: झाडांची चित्रे जमवून अल्बम तयार करा.

कृती 6.3: झाडापासून होणाऱ्या उपयोगाची यादी करा.

झाडाचे नाव	उपयोग

समजून घ्या

चिपको चळवळीबद्दल तुमच्या शिक्षकाकडून / मोठ्याकडून माहिती करून घ्या.

कृती 6.4: जंगलांचा नाश केल्याने उद्भवणाऱ्या समस्यांविषयी विचार करून उत्तर द्या.

अध्ययन निष्पत्ती 7: झाडे लावून ते वाढविण्याचे महत्व पटवून देणे.

कृती 7.1: अरण्य / जंगल संरक्षणाबद्दलच्या घोषणा संग्रहित करा.

कृती 7.2: तुमच्या घरची बाग / शेत / शाळेची बाग यामध्ये वाढविलेल्या झाडांची वनस्पतींची नावे लिहा.

कृती 7.3: एखादे झाड / रोप लावून ते कसे वाढवावे ? याबाबत पाठ्यपुस्तकामध्ये पान क्रमांक 26 वरील 'करून बघ' ही कृती करा.

विचार करा!
झाडे का वाढवावीत ?

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

1	2	3	4
जंगलामध्ये वाढणाऱ्या वनस्पती आणि फळे ओळखतो.	जंगलामध्ये वाढणाऱ्या काही वनस्पती व फळांची नावे सांगतो.	जंगलामध्ये वाढणाऱ्या वनस्पती फळांची नावे सांगून त्यांचे उपयोग सांगतो.	जंगलामध्ये वाढणाऱ्या वनस्पती फळांची नावे सांगून त्यांचे उपयोग सांगतो आणि अरण्य संरक्षणाचे महत्व सांगतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 8: मुळाच्या कार्याची यादी करणे.

कृती 8.1: वनस्पतीच्या चित्रामध्ये योग्य रंग भरून भाग दर्शवा.

कृती 8.2: तुम्हाला माहित असलेल्या वाळलेल्या पानाचा संग्रह करून अल्बम तयार करा.

कृती 8.3: खाली दिलेल्या वनस्पतींपैकी औषधी वनस्पती, झुडूप, वेली आणि झाड ओळखून चौकटीमध्ये लिहा.

करून बघ

दोन नारळाची करवंटी किंवा लहान डबे घ्या. दोन्ही मध्ये माती घाला. एकामध्ये नाचणी अथवा गहू चे दाणे घाला. आणि एका मध्ये काही घालू नका. दोन्ही करवंटीना दररोज पाणी शिंपडा. एका आठवड्यामध्ये नाचणी अथवा गव्हाचे दाणे अंकुरतात. मोड / अंकुर थोडे मोठे झाल्यानंतर दोन्ही करवंटी उलट्या करा. दोन्ही करवंटी मधून बाहेर पडणाऱ्या मातीचे निरीक्षण करा.

तुम्ही निरीक्षण केलेले दोन अंश येथे लिहा.

करून बघा

शाळेच्या अथवा घरातील बागेच्या मातीमध्ये मसूर बिया पेरा. काही दिवसानंतर रोप बाहेर पडतात त्यामधील दोन रोपे मूळ खराब न होता मातीतून हळुवारपणे काढा. एका रोपाचे मूळ कापा. दुसऱ्याचे तसेच राखा. दोन रुंद तोंड असणाऱ्या कुंड्या घ्या. जास्तीचे पाणी बाहेर जाण्यासाठी खाली लहान छिद्र पाडा. दोन्ही कुंड्यांमध्ये माती भरून प्रत्येकामध्ये एक रोप लावा. उन्हामध्ये ठेवून दररोज पाणी घाला. दोन किंवा तीन दिवसानंतर रोपांमध्ये होणारे बदल निरीक्षण करा.

तुम्ही निरीक्षण केलेले दोन अंश येथे लिहा.

कृती 8.4: करून बघा. (पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 31 वर आहे.)

कृती 8.5: मुळाचे कार्य येथे लिहा.

कृती 8.6:

--	--	--	--

वरील चित्रांना नावे द्या. हे तुमच्या घरा मध्ये वापरता. हे वनस्पतींचे कोणते भाग आहेत?

मूल्यांकन कृती : खालील कोष्टक भरा.

क्र.स.	वनस्पतीचे मूळ	उपयोग
उदाहरण:	अश्वगंधा	औषधासाठी वापर
1		
2		
3		
4		

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

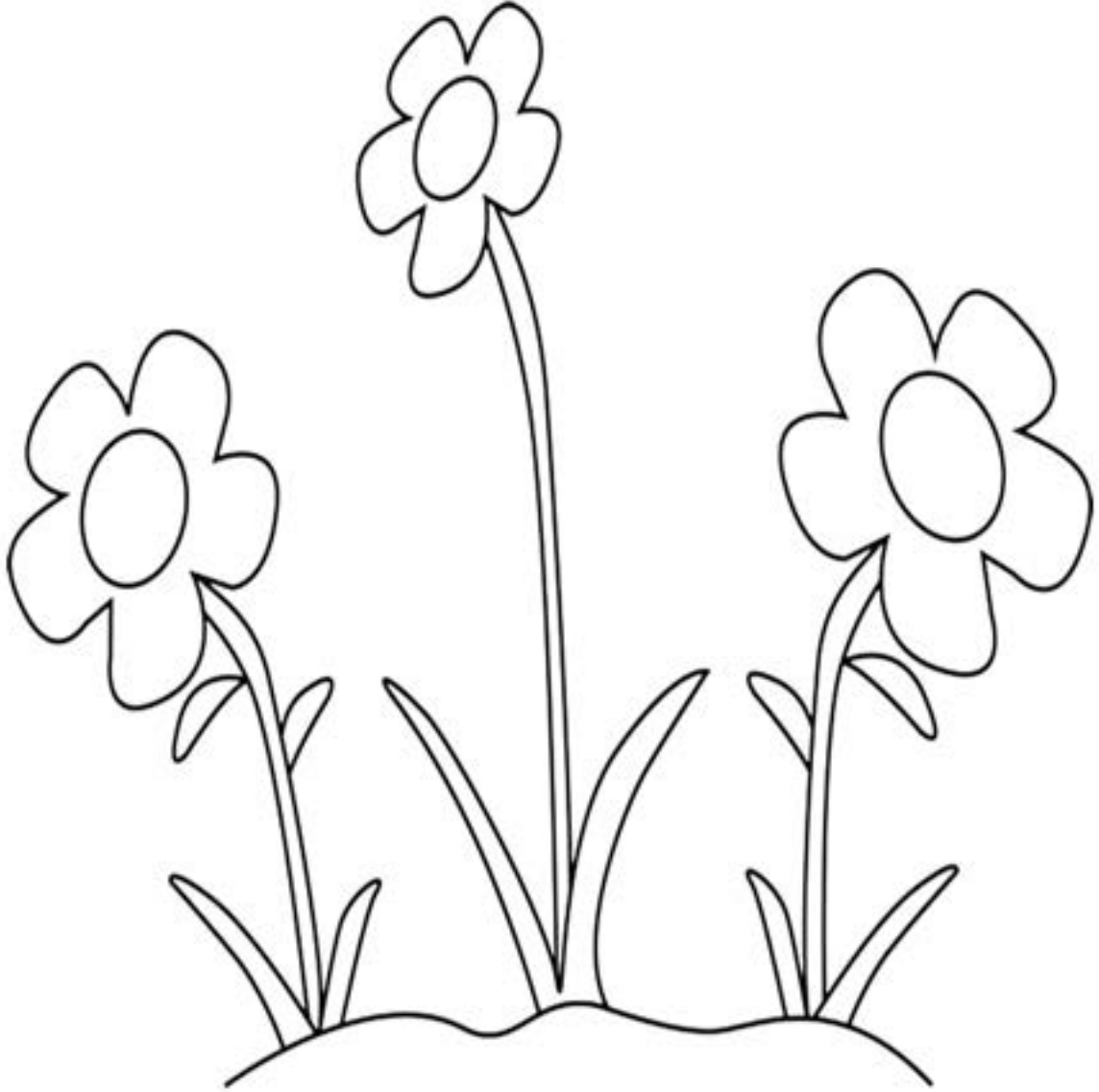
1	2	3	4
वनस्पतीचे भाग ओळखतो.	मुळाचे कार्य ओळखतो.	मुळाच्या कार्याची यादी करतो.	मुळाच्या कार्याची यादी करतो तसेच आहार म्हणून वापरल्या जाणारे मूळ ओळखतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 9: विविध प्रकारच्या फुलांचा संग्रह करून त्यांचा आकार, रंग, पाकळ्या, वास इत्यादी बदल चर्चा करणे.

कृती 9.1: खालील चित्रामध्ये योग्य रंग भरा.

कृती 9.2: खाली दिलेली फुले ओळखून त्यांची नावे लिहा.

कृती 9.3: तुम्ही पाहिलेल्या चार फुलांची नावे लिहून त्यांची लक्षणे कोष्टकामध्ये लिहा.

फुलाचे नाव	रंग	आकार	पाकळ्यांची संख्या	वास आहे / नाही

कृती 9.4: पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 36 वरील गाणे गा.

अध्ययन निष्पत्ती 10: दैनंदिन जीवनातील फुलांचा वापर ओळखणे.

कृती 10.1: तुझ्या गावांमध्ये मिळणाऱ्या फुलांची यादी कर. या खालील कोष्टकामध्ये माहिती संग्रहित करा.

क्र.	फुलाचे नाव	रोप/ झडप/ झाड/ वेल	फूल येण्याचा काळ	उपयोग
1				
2				
3				
4				

कृती 10.2: फुले संग्रहित करून पाकळ्या व्यवस्थितपणे वाळवून त्यापासून शुभेच्छापत्र तयार करून शिक्षकांना / मित्रांना द्या.

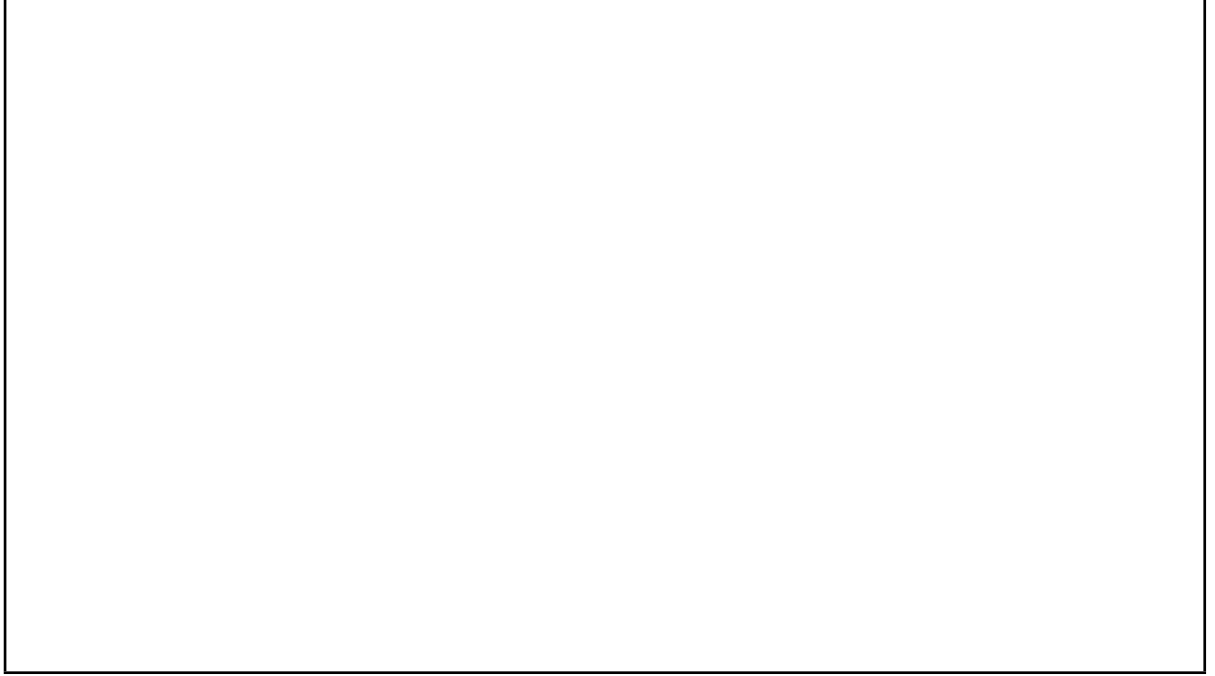
करून बघा:

रंगीत कागदापासून विविध प्रकारची फुले तयार करण्याविषयी शिक्षक/ मोठ्यांकडून शिका. (ओरिगामी)

कृती 10.3: तुझ्या गावातील फुल विक्रेत्याला भेटा. तो विकत असलेल्या विविध फुलांच्या किंमती जाणून येथे लिहा.

फुलाचे नाव	माप	किंमत
उदा. मोगरा	एक हात / माळ	रु 20

कृती 10.4: फुलाचे चित्र काढून त्याला रंग द्या.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

1	2	3	4
फुल ओळखणे.	फुलाला नाव देणे.	फुलाचा आकार, रंग, पाकळ्या, गंध ओळखणे.	फुलाचा आकार, रंग, पाकळ्या, गंध यांची यादी करणे.
फुलाचा एक उपयोग सांगणे.	फुलाचे दोन किंवा तीन उपयोग सांगणे.	फुलाच्या चार उपयोगांची यादी करणे.	फुलाच्या चार पेक्षा जास्त उपयोगांची यादी करणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 11: शरीरामध्ये चालणाऱ्या मुख्य क्रिया आणि त्याला संबंधित मुख्य अवयवांचा परिचय करून घेणे उत्तम आरोग्याच्या सवयी समजून घेणे.

कृती 11.1: योग्य अवयवांना त्यांच्या कार्यासोबत जोडून पुढील जागेत लिहा.

पाहण्यासाठी	
आहार चावण्यासाठी	
गंध समजण्यासाठी	
स्पर्श समजण्यासाठी	
चवपाहण्यासाठी	

कृती 11.2: खालील चौकटी मधील ज्ञानेंद्रिये शोधून रंग भरा.

डो	मु	का	ना	व
ळा	ड	न	त	व
ग	ळ	का	जी	भ
दा	त्व	ल	ना	ह
त	च	चा	क	अ

कृती 11.3: स्वच्छता पाळण्याबद्दल खालील कोष्टक भरा.

घटना	दररोज करतो	दोन दिवसातून एकदा करतो	आठवड्यातून एकदा करतो
			
			
			
			
			

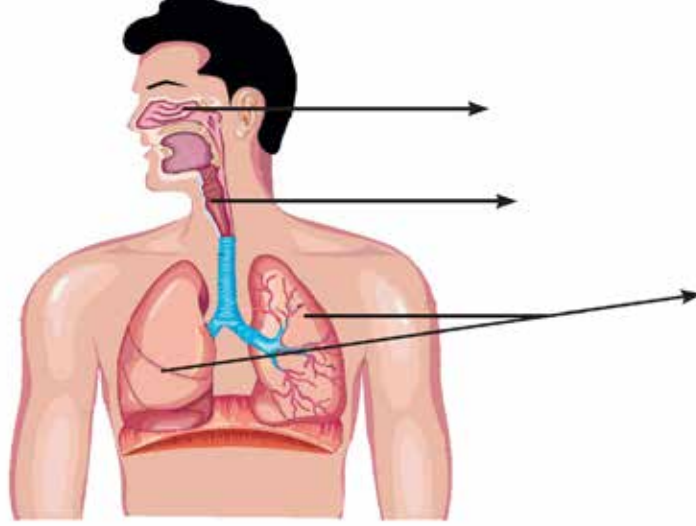
लक्षात ठेवा

- दातामध्ये तीन प्रकार:- पटाशीचे दात, सुळे दात, दाढ
- दुधाचे दात सात ते आठ वर्ष मात्र असून नंतर पडतात.
- शाश्वत दात सामान्यपणे 8 पटाशीचे दात, 4 सुळे दात, 20 दाढा असतात.
- पटाशीचे दात रुंद असून धारदार काठाचे असतात.
- सुळे दात टोकदार असून आहार तोडण्यास मदत करतात.
- दाढा रुंद व चपट्या असून आहार चावण्यास मदत करतात.

दाताच्या रक्षणासंदर्भात तुमच्या शिक्षक/मोठ्यांकडून समजून घ्या.

कृती 11.4: पाठ्यपुस्तकातील पान क्र 118 वरील श्वसनाबद्दल शिक्षक / मोठ्यांची मदत घेऊन समजून घ्या.

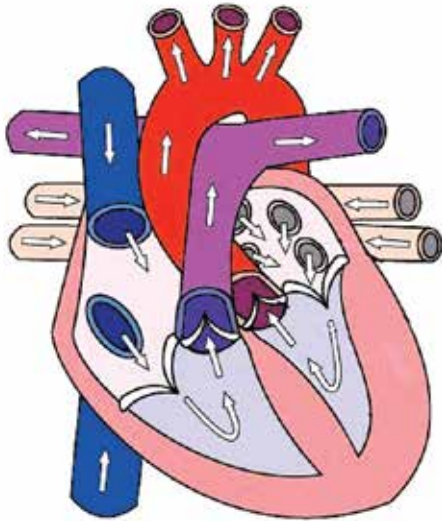
कृती 11.5: चित्रातील रेषा मारलेले अवयव लिहा.

करून समजून घे: एक मिनिटांमध्ये किती वेळा श्वासोच्छ्वास करतोस? ते मोज.

वाचून समजून घे: स्वच्छतेच्या सवयीबद्दल वाचून समजून घे. (पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 119 वर आहे.)

कृती 11.6: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 119 ते 121 वरती असलेल्या रक्ताभिसरणा-बद्दल शिक्षक / मोठ्यांची मदत घेऊन समजून घे.

या चित्राचे नाव काय ?

रक्ताचा रंग कोणता असतो ?

करून बघ: तुझ्या मित्राच्या छातीवर हात ठेव. हृदयाचा लव डब अनुभव घ्या.

तूच कर

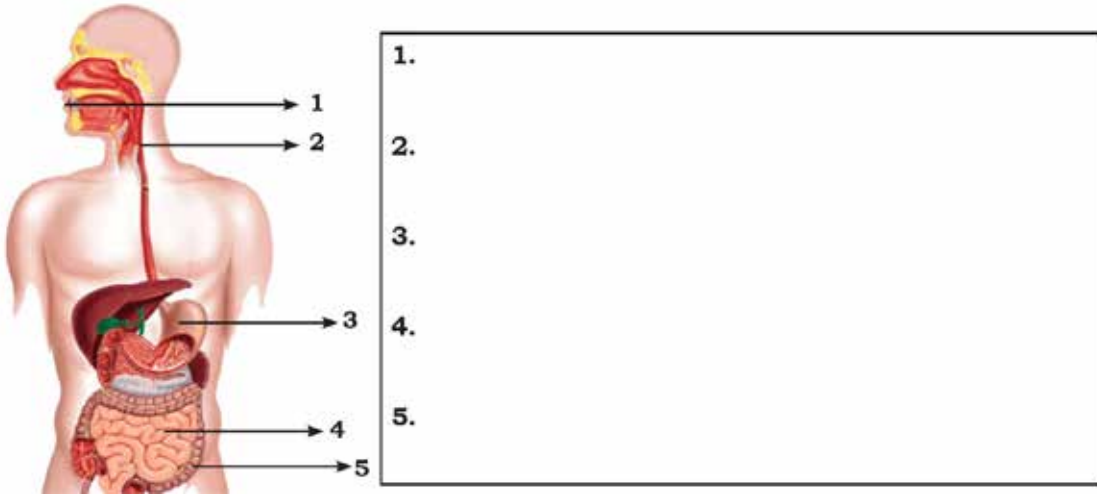
स्टेथेस्कोप तयार करणे

तीन प्लॉस्टिकच्या नळ्या, एक 'T' आकाराची नळी, प्लास्टिक कागद आणि रबर बँड

कृती 11.7: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 122 ते 123 वरील पचनक्रियेबद्दल शिक्षक/मोठ्यांकडून समजून घ्या.

कृती 11.8: आकृती पाहून भागांना नावे द्या.

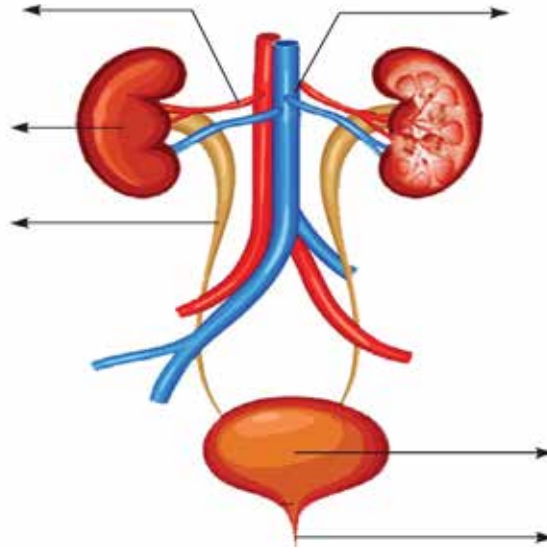
खेळ- खेळ या अवयवांच्या एका कार्याबद्दल सांगा. दात, अन्ननलिका, जठर, मोठे आतडे, लहान आतडे

कृती 11.9: उत्तम आहार सवयी संबंधित खालील कोष्टक भरा.

चांगल्या उत्तम आहाराच्या सवयी	होय	नाही
जेवणाअगोदर आणि नंतर हात पाय धुतो.		
बिन्स, मुळा इत्यादी तंतुमय पदार्थ असणारे आहार सेवन करतो.		
शुद्ध आणि आरोग्यकर आहार सेवन करतो.		
आहार सेवनानंतर प्रत्येक वेळी तोंड दात तसेच जीभ स्वच्छ करतो		
आहार सावकाश व नीट चावून खातो		
एका आहार सेवनाच्या पासून दुसऱ्या आहार सेवनाच्यामध्ये 3 ते 4 तास अंतर असेल हे पाहतो / पाहते.		

कृती 11.10: पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 125 ते 126 वरील उत्सर्जन क्रियेबद्दल शिक्षक / मोठ्यांकडून मदत घेऊन समजून घ्या.

कृती 11.11: आकृतीचे निरीक्षण करून भागांना नावे द्या.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	श्वसन संस्थेचे काही अवयव ओळखतो.	श्वसन संस्थेचे सर्व कार्य ओळखतो.	श्वसन संस्थेचे भाग ओळखतो व श्वसन क्रियेचे विवरण करतो.	श्वसन क्रिया व त्याचे अवयव चित्रासहित विवरण करतो.
2	पचन संस्थेचे काही अवयव ओळखतो.	पचन संस्थेचे सर्व अवयव ओळखतो.	पचन संस्थेचे अवयव ओळखतो व पचन क्रियेचे विवरण करतो.	पचन क्रिया व त्याचे अवयव चित्रासहित विवरण करतो.
3	उत्सर्जन संस्थेचे काही अवयव ओळखतो.	उत्सर्जन संस्थेचे सर्व अवयव ओळखतो.	उत्सर्जन संस्थेचे अवयव ओळखतो व उत्सर्जन क्रियेचे विवरण करतो.	उत्सर्जन संस्था व त्याचे अवयव आकृतीसह विवरण करतो.
4	चांगल्या आहाराच्या सवयी सांगतो. (कोणतेही दोन)	चांगल्या आहाराच्या सवयी सांगतो. (कोणत्याही तीन)	चांगल्या आहाराच्या सवयींची यादी करतो. (कोणतेही चार)	चांगल्या आहाराच्या सवयींची यादी करतो तसेच दृढीकरण करतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

नैसर्गिक साधन संपत्ती

अध्ययन निष्पत्ती 12: पाण्याचे महत्व विवरण करतो.

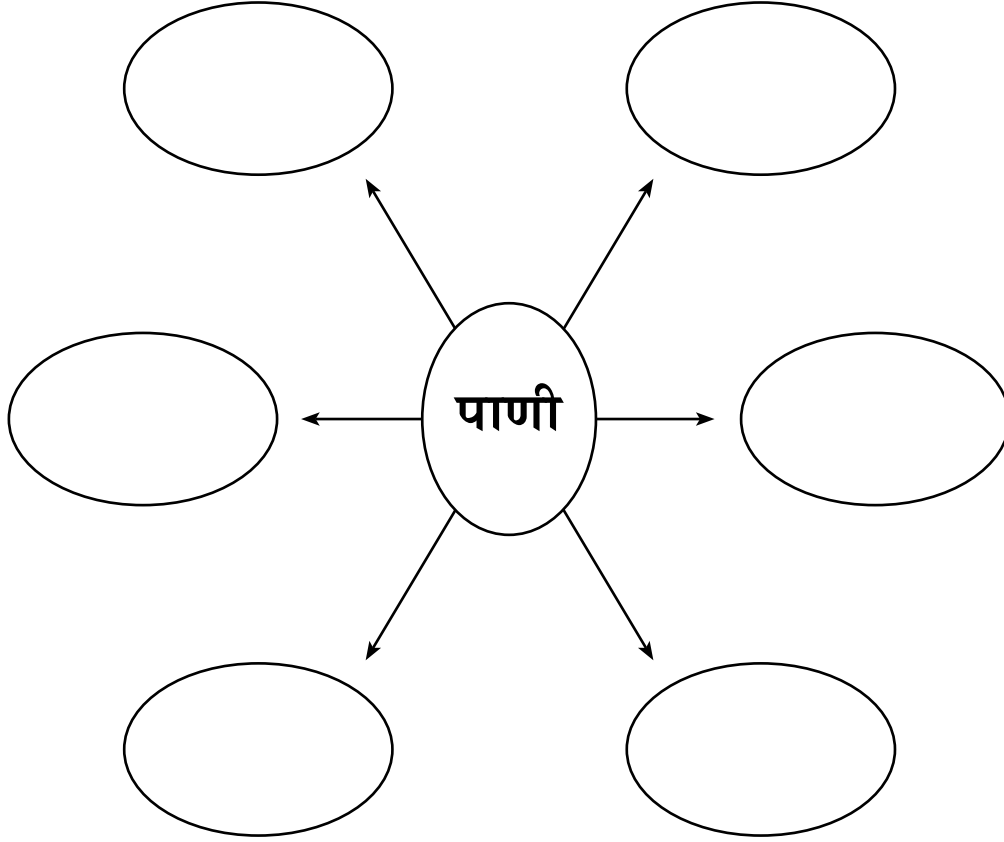
कृती 12.1: खालील चित्रांचे निरीक्षण करा. त्यापासून पाणी वापरत असाल तर खूण करा.

कृती 12.2: खालील कोष्टकामध्ये मानव आणि गाय वापरत असलेल्या पाण्याच्या स्रोताबद्दल लिहा.

मनुष्य	गाय

कृती 12.3: पाण्याचा वापर होत असलेले संदर्भ रिकाम्या जागी लिहा.

कृती 12.4: खालील वाक्ये चुक / बरोबर ओळखून बरोबर करा.

1. पृथ्वीवर गोड / शुद्ध पाण्याचे प्रमाण जास्त आहे.

2. पाण्याचा रंग पांढरा आहे.

3. समुद्राचे पाणी पिण्यासाठी वापरता येते.

4. मानवाने कमी प्रमाणात पाणी संग्रहित करण्यासाठी धरणांची निर्मिती केली आहे.

पाण्याचे महत्व

- प्राणी पक्षी जगण्यासाठी
- आहार पदार्थ तयार करण्यासाठी
- कारखान्यांमध्ये उत्पादनासाठी
- झाडे झुडपे वाढण्यासाठी
- दररोजच्या वापरासाठी
- विद्युत तयार करण्यासाठी
- व्यवसाय करण्यासाठी

करून बघा:

एक लहान प्लास्टिक पिशवी घेऊन त्यामध्ये थोडे पाणी घाला. पिशवीचे तोंड दोऱ्याने बंद करून उन्हामध्ये ठेवा. एक दोन तासानंतर निरीक्षण करा.

कृती 12.5: पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 40 वरील जलचक्राबद्दलचे गाणे शिक्षक / मोठ्यांच्या मदतीने गा.

कृती 12.6: आकृतीचे निरीक्षण करा व खालील परिच्छेद भरा.

जलस्रोत, माती, वनस्पती आणि प्राण्यांमधील पाण्याचे.....च्या उष्णतेने तापून होते. ही बाष्पीभवन झालेली वाफ..... मध्ये मिसळून वरती जाते. थंड वाऱ्यामुळे सांद्रीभवन होऊन लहान लहान

पाण्याचे.....बनतात. हे थेंब मिळून..... होतात.वाऱ्यामुळे ढग..... झाल्यावर लहान-लहान थेंबमिळून थेंब होऊन..... स्वरूपात.....खाली पडतात. यालाच जलचक्र म्हणतात. (संकेत: जमीन, थेंब, वाफ, सूर्य, हवा, मोठे, पाऊस, ढग, थंड)

अध्ययन निष्पत्ती 13: पाण्याचे अनौपचारिक मापणाने मापन करणे.

कृती 13.1: तुझ्या घरामध्ये पाणी साठविण्यासाठी वापरण्यात येणारी उपकरणे (पात्रे) खूण कर.

कृती 13.2: कमी पाण्यापासून जास्त पाणी मावणारी पात्रे क्रमाने लिहा.

तांब्या, सिंटेक्स, फिल्टर, टँकर, घागर, पिंग

--	--	--	--	--	--

कृती 13.3: दररोजच्या कामासाठी तू आणि तुझ्या घरचे किती पाणी वापरता उदाहरणाप्रमाणे कोष्टकात लिहा.

क्र.सं.	काम	मी वापरत असलेले पाणी	घरातील इतर वापरत असलेले पाणी	एकूण
उदा.	तोंड धुण्यासाठी	2 तांबे		

वाचून समजून घे: पृथ्वीवर पाण्याचे प्रमाण शंभर चमचे आहे असे समजा, त्यामध्ये 97 पेक्षा जास्त चमचे खारेपाणी आहे. दोन चमचे इतके पाणी बर्फाच्या स्वरूपात आहे, फक्त 1 चमच्या पेक्षा कमी पाणी दररोजच्या कामासाठी वापरण्यासाठी योग्य आहे.

संग्रह करून गाणे गा.

(येरे येरे पावसा.....)

अध्ययन प्राप्ती 14: पाण्याची कमतरता आणि पाण्याचा अपव्यय यामुळे निर्माण होणाऱ्या समस्यांची यादी करणे.

कृती 14.1: तुमच्या घरामध्ये जास्त पाणी संग्रह करण्याच्या घटना (संदर्भ) येथे लिहा.

कृती 14.2: पाणी अपव्यय होणाऱ्या 4 संदर्भाची चित्रे येथे चिकटवा.

कृती 14.3: पाठ्य पुस्तकातील पान नंबर 48 ते 52 वरील अंश शिक्षक/ मोठ्यांकडून ऐकून समजून घे.

अध्ययन निष्पत्ती 15: पाण्याचा पुनर्वापर आणि पावसाच्या पाण्याचे संवर्धन याचे महत्व समजणे.

कृती 15.1: पावसाचे पाणी संग्रहित करून कोणकोणत्या कामासाठी वापरले जाऊ शकते याची यादी करा.

कृती 15.2: चित्रामध्ये पहा, पावसाचे पाणी पुन्हा कसे वापरू शकतो? विचार करून लिहा.

ऐकून समजून घे: पावसाच्या पाण्याचे संग्रहण (संवर्धन) Rain water harvesting म्हणजे काय? याबद्दल तुमच्या शिक्षकाकडून समजून घे.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	पाण्याचे स्रोत ओळखतो.	पाण्याचे स्रोत व उपयोग सांगतो.	पाण्याचे उपयोग व महत्व सांगतो.	पाण्याचे महत्व उपयोगासह विवरण करतो.
2	पाणि अनौपचारिक पद्धतीने मापण्यास प्रयत्न करतो.	पाणी दोन अनौपचारिक पद्धतीने मापतो.	पाणीतीन अनौपचारिक पद्धतीने मापतो.	पाणी चार अनौपचारिक पद्धतीने मापतो.
3	पाणी वाया जाण्याचे संदर्भ ओळखतो.	पाण्याच्या अपव्ययामुळे होणारे परिणाम ओळखतो.	पाण्याच्या कमतरतेमुळे होणाऱ्या समस्या सांगतो.	नित्यजीवनामध्ये पाणी वाया जाणार नाही याची काळजी घेतो.
4	पाण्याच्या पुनर्वापराचे महत्व जाणतो.	पाण्याच्या पुनर्वापराचे संदर्भ ओळखतो.	पाण्याच्या पुनर्वापराच्या संदर्भाचे स्पष्टीकरण देतो.	पाण्याच्या पुनर्वापराचे उपयोग स्पष्ट करतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षकाचे मत

शिक्षकाची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 16: पाणी प्रदूषणाची कारणे आणि त्याचे दुष्परिणाम समजणे.

कृती 16.1: पाणी कसे अशुद्ध बनते?

कृती 16.2: तू कोणत्या ग्लासमधील पाणी पिणार? आणि का ?

शुद्ध पाणी

अशुद्ध पाणी

वाचून समजून घे:

पाणी पिण्यास योग्य नाही अथवा पाणी पिण्यास चांगले नाही म्हणजे पाणी शुद्ध नाही पाणी दूषित झाले आहे असा अर्थ. पाण्यामध्ये मातीचे कण, कचरा, डोळ्याला दिसणारे व न दिसणारे कृमी कीटक, भांडी आणि कपडे धुतल्यानंतर येणारी मळ, शेतीसाठी वापरले जाणारे कीटकनाशक तसेच खते, कारखान्यांमधून बाहेर पडणारे पदार्थ इत्यादी असू शकतात यामधील कोणतीही वस्तू पाण्यामध्ये मिसळल्यास पाणी दूषित बनते. वापरण्यास अयोग्य होते यालाच पाण्याचे प्रदूषण किंवा जल प्रदूषण म्हणतात.

कृती 16.3: शिक्षक मोठ्यांची मदत घेऊन पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 57 वरील चर्चा करून कोष्टक पूर्ण करा.

कृती 16.4: चित्राचे निरीक्षण करून या संदर्भाचे विवरण तुझ्या शिक्षक /मोठ्यासोबत चर्चा कर.

कृती 16.5: दूषित पाण्यामुळे होणारे आजार खाली दिले आहेत. त्याविषयी जास्त माहिती शिक्षकांना विचारून समजून घ्या.

कॉलरा, अतिसार, हेपेटायटिस-ए, पोलिओ, हगवण, टायफाईड इ.

कृती 16.6: तुझ्या घरामध्ये अथवा शाळेत वापरले जाणारे पाणी दूषित होणार नाही हे कसे बघणार ? विचार करून लिही.

अध्ययन निष्पत्ती 17: निर्जलीकरण याची कारणे आणि पुनर्जलीकरण द्रावण (ORS) तयार करण्याची पद्धत समजणे.

कृती 17.1: पाण्यापासून होणाऱ्या रोगांना / आजारांना दिल्या जाणाऱ्या प्रथमोपचाराविषयी तुमच्या जवळच्या आरोग्य केंद्राला भेट देऊन माहिती मिळवा.

वाचून समजून घे: पाण्याद्वारे येणाऱ्या कॉलरा सारख्या काही आजारांना योग्य उपचार न मिळाल्यास मृत्यू सुद्धा होऊ शकतो. अति उलटी, अतिसार होत असेल तेव्हा शरीरातील पाणी कमी होते यालाच निर्जलीकरण म्हणतात. निर्जलीकरण थांबवण्यास उकळून थंड केलेल्या पाण्यामध्ये मीठ, साखर व लिंबूरस घालून उलटी, अतिसार होत असलेल्यांना वेळोवेळी देत रहावे. यालाच पुनर्जलीकरण म्हणतात.

करून शिक. पुनर्जलीकरण द्रावण (ORS) शिक्षकांच्या मदतीने तयार करा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	पाणी प्रदूषण अर्थ माहिती होणे.	पाणी प्रदूषित होणाऱ्या घटना ओळखणे.	पाणी प्रदूषणाची कारणे समजणे.	पाणी प्रदूषणाची कारणे आणि दुष्परिणामांचे वर्णन करणे.
2	निर्जलीकरणाचा अर्थ समजणे.	निर्जलीकरणाची कारणे समजणे.	निर्जलीकरणाची कारणे तसेच पुनर्जलीकरण द्रावण तयार करण्याची पद्धत समजणे.	निर्जलीकरणाची कारणे आणि पुनर्जलीकरण द्रावण तयार करणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षकाचे मत

शिक्षकाची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 18: पृथ्वी हे सर्वांचे निवास, येथे जगण्यास आवश्यक हवा, माती, पाणी आहे म्हणून कौतुक वाटणे.

कृती 18.1: खालील चित्रे पहा. पाहिले असल्यास (✓) नसल्यास (✗) खुण करा.

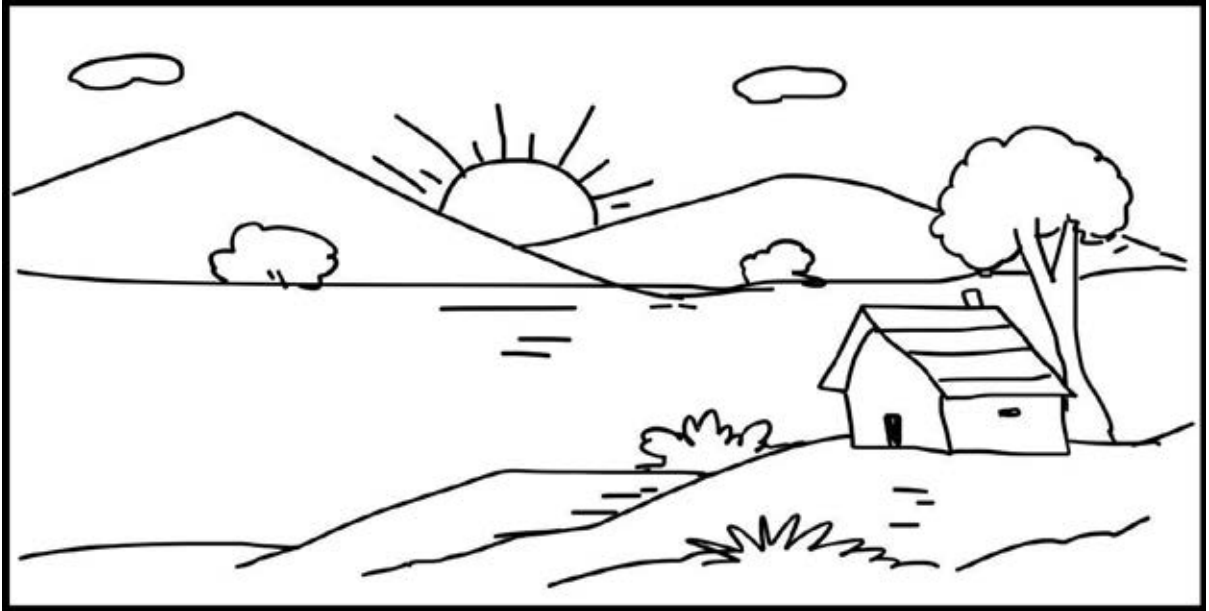
चित्रे	पाहिले / पाहिले नाही
	
	
	
	
	
	

कृती 18.2: चर्चा करा.

1. तुमच्या गावाभोवती डोंगर टेकडी पाहिली आहात का ?
2. तुमच्या गावामध्ये तळे आहे का ?
3. दिवसा प्रकाश कोण देतो ?
4. रात्रीच्यावेळी आकाशामध्ये काय काय बघता ?
5. तुम्ही पाहिलेल्या नदीचे नाव सांगा.
6. पौर्णिमे दिवशी चंद्र कसा दिसतो ?

विचार कर.
सूर्य नसता तर...?

कृती 18.3: या चित्रामध्ये योग्य रंग भरा.

कृती 18.4: पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 210 ते 214 पर्यंत दिलेली माहिती शिक्षक / मोठ्यांकडून समजून घ्या.

अध्ययन निष्पत्ती 19: हवा आणि मातीचे महत्व ओळखणे.

कृति 19.1: पाठ्यपुस्तकांमध्ये पान क्रमांक 215 ते 216 वर दिलेल्या हवा, पाणी व मातीचे महत्व ही माहिती शिक्षक मोठ्यांकडून समजून घ्या.

- हवा दूषित होण्यापासून कसे रोखता येते?

- मातीचे प्रदूषण कसे रोखता येते?

- पाणी दूषित होऊ नये यासाठी तू केलेले उपाय येथे लिही.

कृती 19.2: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 217 वरील चित्र पाहून जुळवा.

कृती 19.3: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 219 वरील घटना कोणत्या काळाशी संबंधित आहेत ते लिहा.

- उन्हाळ्यामध्ये तू सेवन करत असलेल्या आहाराची यादी कर.

कृती 19.4: तुझ्या शिक्षक/ मोठ्यांच्या मदतीने ही माहिती मिळव.

1. वीज दिसल्यानंतर काही क्षणात गडगडाट ऐकू येतो.
2. इंद्रधनुष्य कधी दिसते ?

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	पृथ्वीचे नैसर्गिक घटक ओळखण्याचा प्रयत्न करणे.	पृथ्वीच्या नैसर्गिक घटकांपैकी दोन घटक ओळखणे.	पृथ्वीच्या नैसर्गिक घटकांपैकी तीन घटक ओळखणे.	पृथ्वीच्या नैसर्गिक घटकांपैकी चार घटक ओळखणे.
2	हवा किंवा मातीचे महत्व जाणणे.	हवा आणि मातीचे महत्व जाणणे.	हवा आणि मातीचे महत्व तसेच उपयोगाचे विवरण करणे.	हवा आणि मातीचे महत्व तसेच उपयोग उदाहरणासह विवरण करणे.

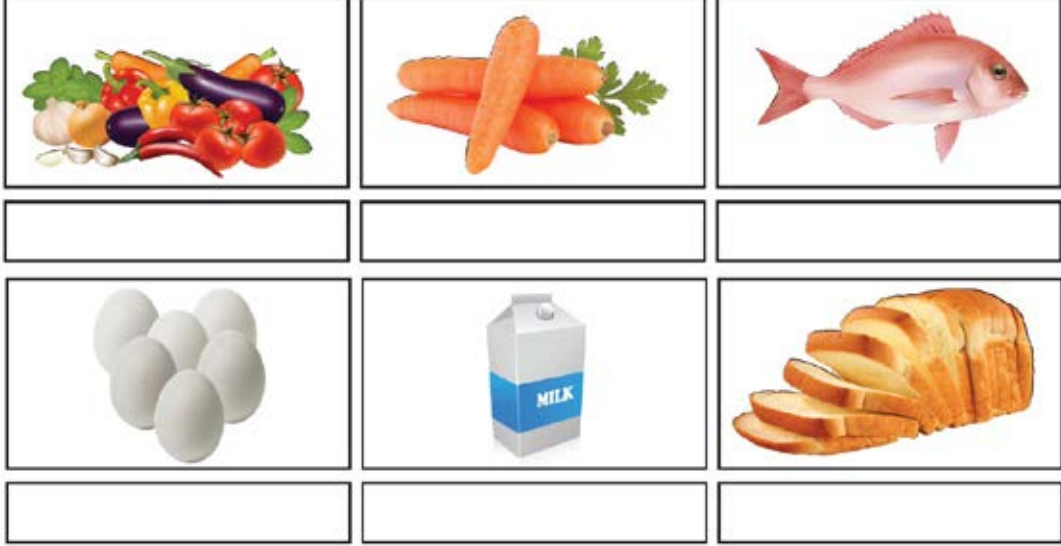
माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षकाचे मत

शिक्षकाची सही व दिनांक

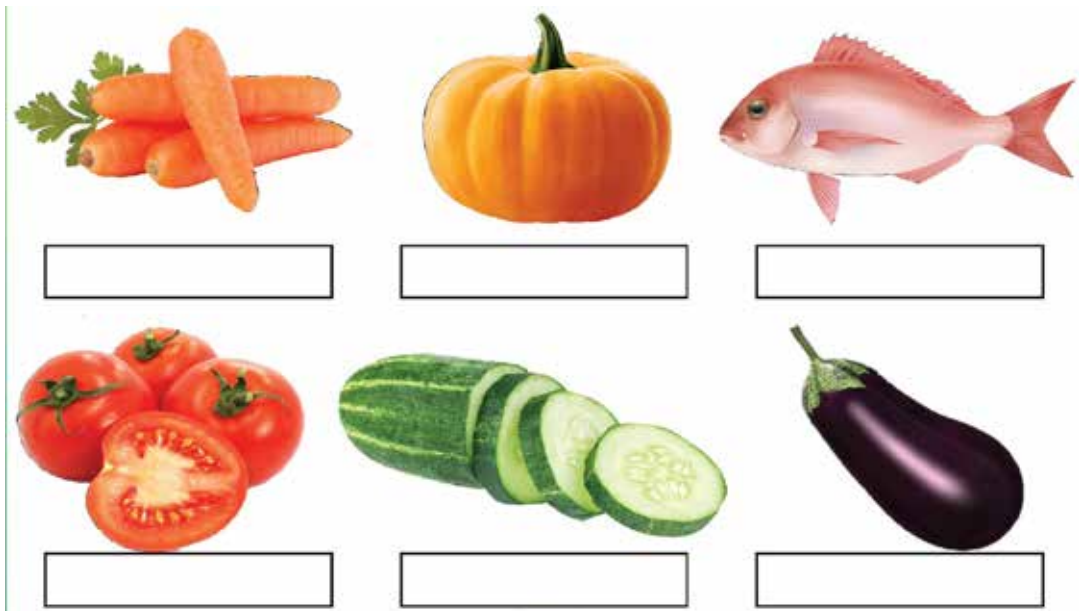
आहार

अध्ययन निष्पत्ती 20: विविध पोषक (पौष्टीक) घटकांचे वर्गीकरण करतो आणि समतोल आहाराचे विवरण (स्पष्टीकरण) देतो.

कृती 20.1: आहार पदार्थांचे निरीक्षण करा. सेवन करत असल्यास (✓) व नसल्यास (✗) खूण करा.

कृती 20.2: तू कच्चे खात असलेल्या आहार पदार्थांना हिरव्या रंगाने आणि शिजवून/भाजून खाणारे पदार्थ लाल रंगाने रंगव.

कृती 20.3: गटामध्ये चर्चा करा.

- 1) आज तू कोणता आहार सेवन केला आहेस?
- 2) तू पाहिलेल्या भाज्या कोणत्या?
- 3) आहार पदार्थ कच्चे खाल्ल्याने होणारे उपयोग कोणते?
- 4) तेलामध्ये तळून खावयाचे पदार्थ कोणते?
- 5) आपण आहार न घेतल्यास काय होते?

कृती 20.4: सरळ संभाषण

शिक्षक : मुलांनो आम्हाला आहार का हवा?

मुले: शक्तीसाठी पाहिजे सर !

मी : आहारामुळे फक्त शक्ती मिळते का?

शिक्षक : आम्हाला आहार फक्त शक्तीसाठीच नाही तर वाढीसाठी आणि शरीराला आजारांपासून संरक्षण मिळविण्यासाठी पाहिजे.

मी : सर! एका आहार पदार्थामध्ये शक्ती देणारे, वाढीसाठी मदत करणारे, तसेच शरीराचे रक्षण करणारे घटक असतात का?

शिक्षक : नाही बाळा, एकेक प्रकारच्या आहार पदार्थामध्ये एकेक प्रकारचे घटक प्रामुख्याने असतात. आहाराच्या या घटकांनाच पोषक घटक म्हणतात.

मी : म्हणजे आहार पदार्थामध्ये तीन प्रकारचे पोषक घटक आहेत का सर?

शिक्षक : नाही बाळा, प्रामुख्याने चार प्रकारचे पोषक घटक आहेत. शर्करा/पिष्टमय पदार्थ आणि मेद हे दोन पोषकांश शक्ती देणारे पोषक घटक आहेत. प्रोटीन (प्रथिने) हे पोषकांश वाढीसाठी मदत करते जीवनासतवे शरीराची रचना आणि आरोग्याचे रक्षण करणारे पोषक घटक आहेत.

कृती 20.5: खालील आहार पदार्थामध्ये पिष्ट (कार्बोहायड्रेट्स) मुख्य असतात . त्यांची नावे दिलेल्या जागेत लिहा.

कृती 20.6: खालील आहार पदार्थांमध्ये स्निग्ध अथवा मेद मुख्य असते. त्यांची नावे दिलेली आहेत. त्याला संबंधित योग्य चित्र दिलेल्या जागेमध्ये चिकटवा.

--	--	--

तूप

स्वयंपाकाचे तेल

लोणी

कृती 20.7: खालील आहार पदार्थांमध्ये प्रोटीन (प्रथिने) मुख्य घटक असतो. त्यांची नावे दिलेल्या जागेत लिहा.

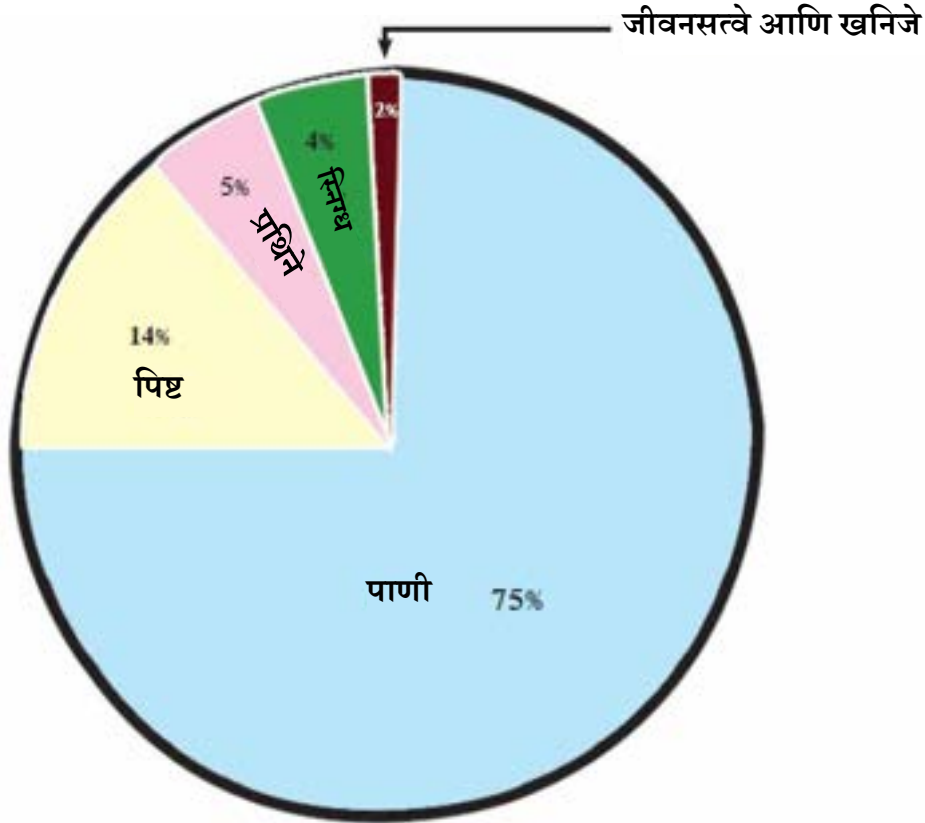
कृती 20.8: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 67 वरील कोष्टक वाचा. जीवनसत्वांचे A, B, C, D असे वर्गीकरण केले आहे त्याबद्दल शिक्षक/ पालकांसोबत चर्चा करा.

कृती 20.9: पोषक घटक आपल्या शरीराला अत्यावश्यक आहेत. शरीरामध्ये यांची कमतरता निर्माण झाल्यास रोग निर्माण होतात. याबद्दल शिक्षकांशी चर्चा करा.

वाचून समजून घे:

आहार पदार्थांचे दररोज एका ठराविक प्रमाणात सेवन केले पाहिजे त्यामुळे शरीराला आवश्यक पौष्टिक घटक योग्य प्रमाणात मिळतात. म्हणून आपल्या शरीराला आवश्यक असणारे सर्व पौष्टिक घटक पुरविणाऱ्या आहाराला समतोल आहार म्हणतात. यासोबत चार ते पाच ग्लास पाणी प्यावे.

कृती 20.10: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 69 वरील समतोल आहाराचा चार्ट पहा. योग्य पोषक घटकांचे नाव चार्टमध्ये लिहा.

खेळ खेळा.

पाठ्य पुस्तकातील पान नंबर 70 वरील खेळ खेळा.

अध्ययन निष्पत्ती 21: प्राणी आणि पक्ष्यांच्या आहाराबद्दल चर्चा करतात.

कृती 21.1: प्राण्यांची चित्र पहा सेवन करत असलेल्या आहाराच्या कॉलममध्ये (✓) खूण करा.

	गवत	पालेभाज्या	मांस	भात	भाकरी
	गवत	पालेभाज्या	मांस	भात	भाकरी
	गवत	पालेभाज्या	मांस	भात	भाकरी
	गवत	पालेभाज्या	मांस	भात	भाकरी
	गवत	पालेभाज्या	मांस	भात	भाकरी

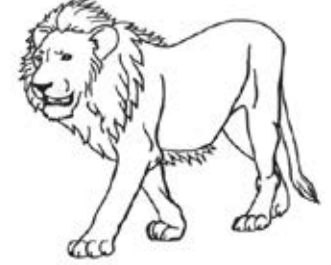
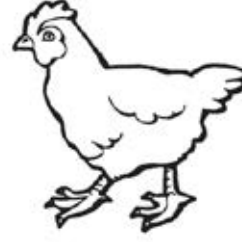
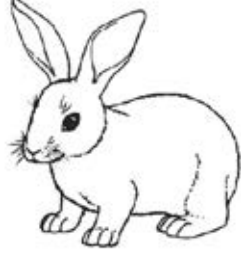
कृती 21.2: चित्रे पाहून वनस्पतीपासून, प्राण्यांपासून, वनस्पती व प्राण्यांपासून आहार मिळविणाऱ्या सजीवांचे वर्गीकरण करा.

सजीवाचे नाव	वनस्पती पासून मिळवितात	प्राण्यांपासून मिळवितात	वनस्पती व प्राण्यापासून मिळवितात

कृती 21.3: शाकाहारी, मांसाहारी आणि मिश्राहारीबद्दल तुमच्या शिक्षक/पालकांकडून समजून घ्या.

कृती 21.4: खालील पैकी मांसाहारी प्राण्यांना रंग द्या.

कृती 21.5: पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 71 व 72 वरील चित्रे पाहून रिकाम्या जागा भरा.

कृती 21.6: कोष्टकामध्ये विचारलेले घटक भरा.

प्राण्याचे नाव	आहार	सहाय्य करणारा अवयव	कसे सहाय्य होते?
गाय			
कोंबडी			
डास			
चित्ता			
उंदीर			
रानडुक्कर			

अध्ययन निष्पत्ती 22: आहार संरक्षणच्या काही पद्धती समजतो.

कृती 22.1: खाली चित्रे पहा, चांगल्या आहाराच्या सवयींना (✓) खूण करा.

कृती 22.2: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 72 ते 74 वरील दीपा आणि गाजरा मधील संभाषणाद्वारे शिक्षक / मोठे/ पालकांकडून सहाय्य घेऊन आहार संरक्षणाबद्दल समजून घ्या.

कृती 22.3: खालील विधानांना कारणे लिहा.

1. अशुद्ध आहार घेऊ / खाऊ नये.
2. तयार / बनविलेले आहार पदार्थ योग्य रितीने झाकून ठेवावे.
3. रस्त्यावरचे उघड्यावरील आहार आणि कापलेली फळे खाऊ नयेत.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	आहार पदार्थ ओळखतो.	पोषक घटक असणाऱ्या आहार पदार्थांची नावे सांगतो. (प्रत्येक पोषक घटकाला किमान दोन)	समतोल आहाराचे महत्व समजतो.	समतोल आहाराचे विवरण देतो.
2	विविध प्राणी सेवन करत असलेला आहार समजतो.	शाकाहारी, मांसाहारी आणि मिश्राहारी प्राणी ओळखतो.	शाकाहारी, मांसाहारी आणि मिश्राहारी प्राण्यांची उदाहरणे देतो.	शाकाहारी, मांसाहारी आणि मिश्राहारी यांचे वर्गीकरण करतो.
3	अशुद्ध आहाराच्या सेवनाचे दुष्परिणाम जाणतो.	आहार संरक्षणाची प्रामुख्यता समजतो.	आहार संरक्षणाच्या पद्धती समजतो.	आहार संरक्षणाच्या पद्धती स्पष्ट करतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षकाचे मत

शिक्षकाची सही व दिनांक

अध्ययन प्राम्नी 23: आम्ही आहार कोठून व कसे मिळवितो हे सांगतो.

कृती 23.1: तुझ्या घरामध्ये स्वयंपाक करण्यास कोण कोण मदत करतात? येथे लिही.

--

कृती 23.2: यामधील शाकाहारी आणि मांसाहारी वस्तूंचे वर्गीकरण करून लिहा.

क्रमांक	शाकाहारी	मांसाहारी

कृती 23.3: आहार कोठून व कसा मिळवितो हे पाठ्यपुस्तकांमध्ये पान नंबर 77 व 78 वरती सांगितलेले आहे. योग्य मार्गाने अनुक्रमे लिहा.

कृती 23.4: तुझ्या घरामध्ये वापरल्या जाणाऱ्या पाच आहार पदार्थांची यादी करा, आणि त्या वस्तू कोठून आल्या? ते लिहा.

आहार पदार्थ	मिळणारे स्थळ
उदा. नाचणा	शेतातून
1)	
2)	
3)	
4)	
5)	

अध्ययन निष्पत्ती 24: आहार आणि सांस्कृतिक वैविध्यतेचा आदर करणे, तुझ्या जिल्ह्यातील आणि आजूबाजूच्या जिल्ह्यातील आहार आणि सांस्कृतिक विविधता समजणे.

कृती 24.1: तुझ्या घरामध्ये दररोज तयार होणारा / बनणारा आणि सणांमध्ये बनणारा स्वयंपाक लिही.

दररोज बनणारा स्वयंपाक	सणांवेळी बनणारा स्वयंपाक

कृती 24.2: तुझ्या मित्राच्या घरी सणादिवशी बनविलेला विशेष स्वयंपाक विचारून येथे यादी कर.

वाचून समजून घ्या: विविध प्रदेशांमध्ये राहणारे लोक विविध आहार पद्धती वापरतात. उदाहरणार्थ उत्तर कर्नाटकच्या बेळगावी, बिदर इत्यादी जिल्ह्यामध्ये जोंधळयापासून बनविलेला स्वयंपाक जास्त, तर मंगळूर, उडुपी सारख्या किनारपट्टीच्या जिल्ह्यामध्ये माशाचे जेवण विशेष. तसेच मंड्या, मैसूर इत्यादी मैदानी प्रदेशातील जिल्ह्यामध्ये तांदूळ, नाचणी जास्त वापरतात. त्या प्रदेशांमध्ये मिळणाऱ्या आहार पदार्थानुसार तेथील आहार पद्धत असते. आपल्या कुटुंब/ प्रदेशाच्या आचरणाने वाढत आलेल्या मागील पद्धतीला अनुसरून विविध आहार पद्धती वापरतात.

कृती 24.3: तुझ्या जिल्ह्यातील विशेष जेवणाची यादी कर.

कृती 24.4: इतर जिल्ह्यातील जेवणाची चव बघितला/घेतला आहात का? तुझे अनुभव तुझ्या शिक्षकांसोबत / मित्रासोबत चर्चा कर.

अध्ययन निष्पत्ती 25: सामुहिक भोजन असणाऱ्या घटना ओळखतो तेथे पाळावयाच्या गोष्टी आत्मसात करतो.

कृती 25.1 शालेमध्ये गरम जेवण घेत असताना पाळावयाच्या गोष्टींचा क्रम येथे लिहा.

कृती 25.2: उत्सव, जत्रा, उरुस इत्यादी ठिकाणी सामूहिक भोजनाच्या संदर्भात पाळावयाच्या गोष्टी पाठ्य पुस्तकातील पान नंबर 82 वर दिलेल्या आहेत ते वाचून येथे लिहा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	वनस्पतीपासून आणि प्राण्यांपासून मिळणारा आहार ओळखणे.	आहाराचे स्रोत शोधणे.	वनस्पतीजन्य व प्राणीजन्य आहाराचे वर्गीकरण करणे.	आहार मिळणारी स्रोत स्पष्ट करणे.
2	विविध प्रकारचे आहार ओळखणे.	दररोज व सणावेळी बनविणारे जेवण माहीत असणे.	स्वतःच्या जिल्हाची आहार वैविध्यता समजणे.	विविध जिल्हाची आहार व सांस्कृतिक विविधता समजणे.
3	सामूहिक भोजन करण्याचे संदर्भ ओळखणे.	सामूहिक भोजनाचे संदर्भ ओळखून येथे पाळावयाच्या किमान दोन गोष्टी समजणे.	सामूहिक भोजनाचे संदर्भ ओळखून येथे पाळावयाच्या किमान तीन गोष्टी समजणे.	सामूहिक भोजनाचे संदर्भ ओळखून येथे पाळावयाच्या किमान चारगोष्टी समजणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षकाचे मत

शिक्षकाची सही व दिनांक

निवासातील विविधता

अध्ययन निष्पत्ती 26: खेडे व शहरांमधील घरांमध्ये असलेला फरक ओळखणे.

कृती 26.1: चित्र पहा, हे तुमच्या घरामध्ये असतील तर (✓) खूण करा.

विचारून समजून घे: घर निर्माण करण्यासाठी आवश्यक वस्तूंबद्दल तुमच्या घरातील मोठ्यांना विचारून समजून घ्या.

कृती 26.2: चित्र पाहून वापरत असलेल्या सामग्री संबंधित रकान्यात लिहा.

घरांचे प्रकार	वापरत असलेली सामग्री		
	छप्पर	भित्त	जमीन/फरशी
			
			
			

कृती 26.3: शिक्षक/मोठ्यांच्या मदतीने खेडे आणि शहरांमध्ये असलेल्या घरांच्या मधील फरक कोष्टकामध्ये लिहा.

खेड्यातील घरे	शहरातील घरे

विचार करा.

पाऊस जास्त पडणाऱ्या चिक्कमंगळूर सारख्या प्रदेशामध्ये घराचे छप्पर उतारासारखे करतात. का?

अध्ययन निष्पत्ती 27: शहरांमधील बहुमजली इमारती आणि झोपडपट्टीबद्दल समजतो.

कृती 27.1: बहुमजली इमारतीमुळे होणारे फायदे तुझ्या शिक्षक / मोठ्यांची मदत घेऊन लिही.

कृती 27.2: गटचर्चा-बहुमजली इमारतीमुळे होणाऱ्या समस्यांबद्दल गटामध्ये चर्चा करा.

कृती 27.3: मनू नावाचा एक विद्यार्थी झोपडपट्टीमध्ये राहतो. मनूच्या घराचा प्रकार, तेथील आजूबाजूच्या प्रदेशाबद्दल शिक्षकांना विचारून माहिती संग्रहित करा.

कृती 27.4: तू असा झोपडपट्टी परिसर पहिला आहेस का? झोपडपट्टी परिसरामध्ये करता येणारे कोणतेही चार बदल लिहा.

1. -----
2. -----
3. -----
4. -----

कृती 27.5: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 89 ते 90 वरील इंदूआजीने सांगितलेल्या कथेबद्दल समजून घ्या.

कथेतून तुला काय समजले? येथे लिही.

कृती 27.6: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 92 मधील कृती शिक्षकांच्या सहाय्याने करा.

कृती 27.7: पुस्तकातील पान नंबर 93 वरील कृती शिक्षकांच्या सहाय्याने करा.

करून पहा.

प्राण्यांची घरे कागद, पुठ्या, गवत, पंख यांचा वापर करून करण्याचा प्रयत्न करा. तुला सुलभपणे मिळणारी काडीपेटी, पुठ्या, माती आणि वीट इत्यादी वस्तू संग्रहित करून घर बांधा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	गाव, खेडे आणि शहर प्रदेशातील घरे ओळखणे.	खेडे आणि शहरातील घरामधील किमान दोन फरक सांगणे.	खेडे आणि शहरातील घरामधील किमान तीन फरक सांगणे.	खेडे आणि शहरातील घरामधील किमान चार फरक सांगणे.
2	शहरातील बहुमजली इमारतीचे उपयोग किंवा समस्या समजणे.	शहरातील बहुमजली इमारतीचे उपयोग आणि समस्या समजणे.	शहरातील बहुमजली इमारतीचे उपयोग आणि समस्या तसेच झोपडपट्टी प्रदेशातील समस्या समजणे.	शहरातील बहुमजली इमारतीचे उपयोग व समस्या समजणे झोपडपट्टीच्या समस्या समजणे तसेच त्यासाठी उपाय सुचविणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षकांचे मत

शिक्षकाची सही व दिनांक

कचरा व्यवस्थापन

अध्ययन निष्पत्ती 28: ग्रामीण आणि शहरातील कचऱ्याचे वर्गीकरण करणे.

कृती 28.1: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 95 ते 98 वरील सांगितलेल्या अंशाबद्दल शिक्षक/ मोठ्यांकडून मदत घेऊन समजून घ्या.

वाचून समजून घ्या.

- सुका कचरा : प्लास्टिक, काच, लोखंडाचे तुकडे, कापडी चिंध्या, रबर इत्यादी.
ओला कचरा : स्वयंपाक घरातील कचरा, कुजणारे पदार्थ, रस्ता झाडलेला कचरा, घाण झालेला कागद इ.
विषारी कचरा : रंग, कीटकनाशक, विषारी रासायनिक खते, फुटलेल्या ट्यूबलाइटस, वापरलेल्या बॅटरीज, मुदत संपलेली औषधे इत्यादी.
प्रदूषित कचरा : जखमेला बांधलेल्या पट्ट्या, दूषित कापूस, सिरींज, सुई इ.

कृती 28.2: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 99 ते 103 वरील पैंगीळ्याने (बीटलने) सांगितलेल्या पुढील अंशाबद्दल शिक्षक/ मोठ्यांकडून समजून घ्या.

वाचून समजून घे.

- घरामध्ये वापरावयाच्या वस्तू कमी करणे त्यावेळी कचरा कमी होतो.
- वापरलेल्या अनेक वस्तू पुन्हा वापरू शकतो म्हणजे पुनर्वापर.
- कुजणारा कचरा वेगळा करून खत तयार करून झाडांना वापरणे.
- प्लास्टिक, काच, कागद पुन्हा वापरून नवीन वस्तू तयार करणे याला पुनर्निर्मिती / पुनर्रचना म्हणतात.
- वापरलेले पाणी झाडांना घालणे किंवा शोष खड्डयामध्ये सोडणे.

कृती 28.3: तुमच्या घरामध्ये कचरा म्हणून टाकल्या जाणाऱ्या पाच वस्तूंची यादी करा. तो कोणत्या प्रकारचा कचरा आहे, ते लिहा. ते तुम्ही काय करणार ते लिहा.

क्र	कचऱ्याचे नाव	प्रकार	काय करणार?
उदा.	भाज्यांचे साल	ओला कचरा	झाडांना घालणार
1			
2			
3			
4			
5			

कृती 28.4: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 106 ते 107 वर दिलेले करून पहा. कृती तुझ्या शिक्षक/ मोठ्यांच्या मदतीने करा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	ग्रामीण अथवा शहरी कचरा ओळखणे.	ग्रामीण आणि शहरी कचरा ओळखणे.	ग्रामीण आणि शहरी कचरा विल्हेवाट विषयी विचार करणे.	ग्रामीण आणि शहरी कचरा विल्हेवाट विषयी विवरण करणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

वाहतूक आणि संपर्क (दळणवळण)

अध्ययन निष्पत्ती 29: स्थानिक ठिकाणे (स्थळांना) अनुसार दिशा सुचवितो. नकाशा सोडविण्याच्या प्राथमिक पायऱ्या, स्थळ दाखविण्यासाठी विविध चिन्हे वापरून नकाशा रचतात.

कृती 29.1: तुझ्या वर्गखोलीला केंद्र समजून संबंधित रकान्यामध्ये (✓) खूण करा.

क्र.	विवरण	आहे	नाही	वर्गासमोर	वर्गामागे	वर्गाच्या उजवीकडे	वर्गाच्या डावीकडे
1	ध्वजस्तंभ						
2	अंगणवाडी						
3	शाळा गेट						
4	पाण्याची टाकी						
5	जेवण खोली						
6	रस्ता						
7	विद्युत खांब						
8	खेळाचे मैदान						
9	शौचालय						

कृती 29.2: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 109 व 110 वर दिल्याप्रमाणे दिशा दाखवा.

कृती 29.3: तुमच्या शाळेमध्ये कर्नाटक राज्याचा नकाशा पहा. खाली दिलेली स्थळे राज्याच्या कोणत्या दिशेला आहेत ते लिहा.

अरबी समुद्र ----- आंध्र प्रदेश -----

गोवा ----- केरळ -----

कृती 29.4: तुमच्या घराच्या सभोवताली काय काय आहे? ते दिशेनुसार लिहा.

पूर्व ----- पश्चिम -----

उत्तर ----- दक्षिण -----

आग्नेय ----- नैऋत्य -----

वायव्य -----

ईशान्य -----

कृती 29.5: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 111 ते 113 वरील दिलेला नकाशा रचण्याची कृती शिक्षक/ मोठ्यांच्या साहाय्याने करा.

वाचून समजून घे.

नकाशाद्वारे विशाल प्रदेश लहान करू शकतो. नकाशाच्या चौकटी वस्तूचे स्थान निश्चित पणे समजण्यास मदत करतात.

कृती 29.6: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 114 वरती अन्वर, तालुका कार्यालयाचा मार्ग जाणाऱ्यांना भूखूणाद्वारे समजावतो. हे शिक्षकांच्या मदतीने नकाशा रचण्या विषयी समजून घ्या.

कृती 29.7: तुझ्या घरापासून शाळेला जाण्याचा मार्ग दाखविणारा नकाशा तयार करा. नकाशा रचण्यास या प्रकारच्या चिन्हांचा वापर कर.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	दिशा ओळखणे.	दिशानुसार स्थान ओळखणे.	चिन्हे वापरून नकाशा वाचण करणे.	चिन्हे वापरून नकाशा रचणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 30: वाहतुकीची चिन्हे (संकेत), सुरक्षिततेचे नियम आणि ते पाळण्याची आवश्यकता (गरज) समजतात.

कृती 30.1: खालील वाहतुकीच्या वाहनांना योग्य रंग द्या. वाहनांची नावे लिहा.

तुम्हाला हे माहित असू द्या. वाहतुकीच्या वाहनांमध्ये काही जमिनीवर, काही पाण्यामध्ये तर काही हवेमध्ये चलन करतात. जमिनीवर चालणाऱ्या वाहनांना भूवाहतूक, पाण्यामध्ये चालणाऱ्या वाहनांना जलवाहतूक आणि हवेमध्ये चालणाऱ्या वाहनांना हवाई वाहतूक म्हणतात.

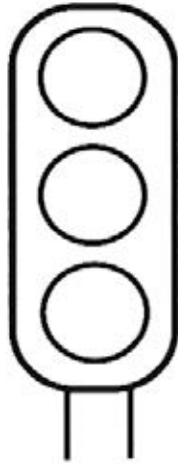
कृती 30.2: तुला समजलेली वाहतुकीची साधने / वाहने वाहतुकीच्या प्रकारानुसार खालील कोष्टकामध्ये लिही.

भूवाहतुकीची वाहने	जलवाहतुकीची वाहने	हवाई वाहतुकीची साधने (वाहने)

कृती 30.3: खालील संदर्भामध्ये सामान्यपणे वापरले जाणारे वाहन सांगा.

1. घरातून शाळेला जाण्यास
2. तुमच्या बाजूच्या गावाला जाण्यास
3. 100 कि.मी.दूरच्या गावाला जाण्यास
4. विदेशाला जाण्यास
5. शाळेच्या सहलीला जाण्यास
6. समुद्र मार्गाने परदेशाला जाण्यास
7. जवळच्या शहरातून वस्तू आणण्यास
8. शेतामध्ये मळणी, कापणी केलेले पदार्थ आणण्यास
9. शहरामध्ये एका भागातून दुसऱ्या भागात जाण्यास.
10. दुरच्या गावांना वस्तू पुरविण्यास

कृती 30.4: खालील सिग्नलच्या दिव्यांना योग्य रंग भरा.

कृती 30.5: सिग्नलचे दिवे काय सुचवितात ? याच्या जोड्या जुळवा.

लाल	जाण्यासाठी तयार रहा
पिवळा	जा
हिरवा	थांबा

कृती 30.6: खाली दिलेल्या रस्त्यांच्या बाजूचे संकेत व त्यांच्या सूचना यांच्या जोड्या जुळवा.

	पुढे गतिरोधक आहे.
	आवाज (हॉर्न) करू नका.
	पुढे शाळेची मुले रस्ता ओलांडतात काळजीपूर्वक चालवा.
	डावीकडे वळणे निषेध
	वाहने येथे लावू नयेत.
	पादचारी रस्ता ओलांडणेची जागा (झेब्रा क्रॉसिंग)

मूल्यमापन कृती:

1. चूक की बरोबर ओळखून लिहा.

1. रेल्वे जलवाहतुकीचे वाहन आहे.
2. पादचारी कोठूणही रस्ता ओलांडू शकतात.
3. पिवळा दिवा लागल्यास लगेच जावे.

4. वाहतुकीचे नियम न चुकता पाळावेत.
5. रस्त्यावर खेळणे ही चांगली सवय नाही.
6. वाहतुकीचे नियम फक्त काहींनीच पाळावेत.

2. खाली दिलेल्या वाहनांचे भू-वाहतूक, जलवाहतूक, हवाई वाहतूक वाहने असे वर्गीकरण करा.

बस, होडी, विमान, जीप, बैलगाडी, सायकल, रॉकेट, नाव, स्कूटर, रेल्वे, लॉन्चर, मेट्रो, हेलिकॉप्टर, पाणबुडी (सबमरीन).

भू-वाहतुकीची वाहने	जलवाहतुकीची वाहने	हवाई वाहतुकीची वाहने

विचारून समजून घे: वाहतुकीचे नियम पाळल्यामुळे होणाऱ्या उपयोगाबद्दल शिक्षकांकडून विचारून समजून घ्या.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	वाहतुकीचे संकेत (चिन्हे) ओळखणे.	वाहतुकीची चिन्हे ओळखणे आणि रस्त्याच्या बाजूची 4 चिन्हे ओळखणे.	वाहतुकीची चिन्हे ओळखणे आणि रस्त्याबाजूची पाच चिन्हे ओळखणे.	वाहतुकीची चिन्हे ओळखणे आणि किमान सहा रस्त्याबाजूची चिन्हे ओळखणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 31: संपर्कामध्ये/वाहतुकीमध्ये प्राण्यांचा वापर समजतो आणि प्राण्यांबद्दल संवेदनशील पद्धतीने वागतो.

कृती 31.1: हे चित्र पहा. तुमचा अभिप्राय येथे लिहा.

कृती 31.2: प्राण्यांचा वापर कोणकोणत्या उद्देशासाठी केला जातो हे तुमच्या मित्रासोबत चर्चा करून लिहा.

कृती 31.3: एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी प्रवास करण्यास वापरण्यात येणाऱ्या प्राण्यांची चित्रे जमवून अल्बम तयार करा.

कृती 31.4: तुमच्या गावांमध्ये वाहतुकीसाठी वापरण्यात येणाऱ्या प्राण्यांची कशी निगा राखतात ? हे लिहा.

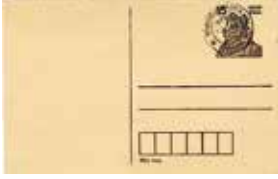
कृती 31.5: वाहतुकीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या प्राण्यांना कसे पोसले पाहिजे? हे शिक्षक/ मोठ्यांच्या मदतीने लिहा.

वाचून समजून घे. वाहतुकीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या प्राण्यांवर प्रेम आणि संवेदनशीलता आमच्यामध्ये असली पाहिजे.

कृती 31.6: आतासुद्धा प्राण्यांना वाहतुकीसाठी वापरतात का? हे तुमच्या मित्रांशी चर्चा करून लिहा.

अध्ययन निष्पत्ती 32: वेळोवेळी बदललेली विविध प्रकारची संपर्क साधने ओळखतो.

कृती 32.1: ही चित्रे पाहून तू वापरलेले असेल त्याला (✓) खूण कर.

--	--	--	--

कृती 32.2: तुमच्या पोस्ट ऑफिसला भेट द्या. पोस्ट मास्तरांशी संपर्क करून या विषयाबद्दल माहिती संग्रहित करून लिहा.

टपाल तिकीट	
टपाल पत्र	
पार्सल	
स्पीड पोस्ट	

कृती 32.3: तुझ्या गावाच्या जत्रेला येण्यासाठी तुझ्या मित्राला पत्त्यासहित पत्र लिहून टपाल पेटी मध्ये टाका.

कृती 32.4: पूर्वीच्या काळात वापरत असलेले आणि आत्ताच्या काळात वापरत असलेल्या संपर्क साधनांविषयी मोठ्यांकडून समजून लिहा.

पूर्वीच्या काळात वापरणारी संपर्क साधने	सध्याच्या काळात वापरण्यात येणारी संपर्क साधने

कृती 32.5: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 144 वरील माहिती वाचून समजून घे.

कृती 32.6: विविध संपर्क साधनांची चित्रे संग्रहित करून चिकटवा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	वाहतुकीसाठी वापरले जाणारे प्राणी ओळखणे.	वाहतुकीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या प्राण्यांची नावे सांगणे.	वाहतुकीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या प्राण्यांची नावे सांगणे त्या प्राण्यांना दयेने पाहणे.	वाहतुकीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या प्राण्यांची नावे सांगणे त्या प्राण्यांना दयेने पाहणे याबद्दल मित्रासोबत मत मांडतो.
2	संपर्क साधने ओळखणे.	संपर्क साधनांची नावे सांगणे.	संपर्क साधने ओळखून उपयोग समजणे.	संपर्क साधने ओळखून पूर्वीच्या साधनांसोबत तुलना करणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

कुटुंब आणि समाज

अध्ययन निष्पत्ती 33: विविध प्रकारच्या कुटुंबाची अभिवृद्धी सरळ वंशवृक्षाद्वारे जुळविणे.

कृती 33.1: तुझ्या कुटुंबाच्या सदस्यांची माहिती खालील कोष्टकामध्ये भर.

क्र.	घरातील सदस्य	आहेत	नाहीत	संख्या
1	आजोबा			
2	आजी			
3	आई			
4	वडील			
5	मोठे काका			
6	मोठी काकी			
7	लहान काका			
8	लहान काकी			
9	दादा			
10	भाऊ			
11	ताई			
12	मी (विद्यार्थी)			
माझ्या कुटुंबातील सदस्यांची एकूण संख्या				

तुझे विभक्त कुटुंब आहे की अविभक्त (एकत्रित) ?

.....

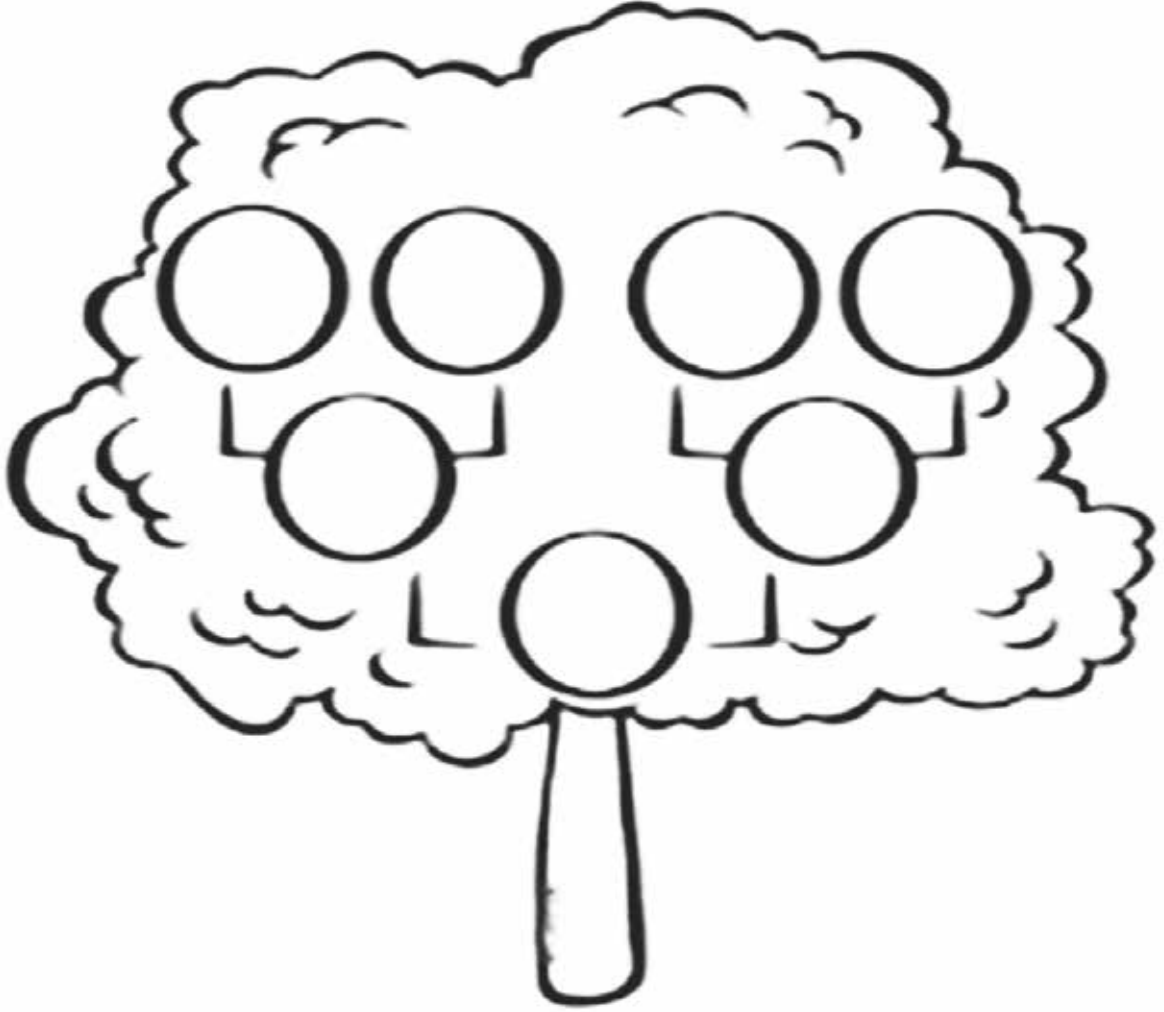
कृती 33.2: तुझ्या घरातील सदस्य करत असलेले एक काम खालील कोष्टकामध्ये भर.

क्र.	घरातील सदस्य	घरामध्ये करत असलेले एक काम
1	आजोबा	
2	आजी	
3	वडील	
4	आई	
5	मोठे काका	
6	मोठी काकी	
7	लहान काका	
8	लहान काकी	
9	दादा	
10	भाऊ	
11	ताई	
12	बहिण	

तुम्हाला हे माहित असू द्या.

- **विभक्त कुटुंब:** आईवडील व त्यांची मुले फक्त असणाऱ्या कुटुंबाला 'विभक्त कुटुंब' म्हणतात.
- **अविभक्त कुटुंब:** आजी आजोबा त्यांची मुले नातवंडे हे सर्व एकत्र राहणाऱ्या कुटुंबाला 'अविभक्त कुटुंब' म्हणतात.

कृती 33.3: तीन पिढ्यांचे प्रतिनिधित्व करणारा वंशवृक्ष खाली दिला आहे. तुझ्या कुटुंबाच्या सदस्यांची नावे त्यामध्ये लिही.

कृती 33.4: जोड्या जुळवा.

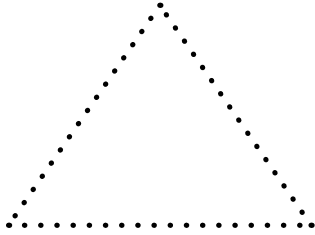
वडिलांचे वडील		मावशी
आईची आई		आत्या
वडिलांचे दादा		आजोबा
आईची बहीण		आजी
वडिलांची ताई		मोठे काका

कृती 33.5: तुझ्या गावातील कोणत्याही पाच घरांना भेट दे. प्रत्येक घरातील सदस्यांची संख्या कोष्टकात लिही व खालील प्रश्नांची उत्तरे दे.

क्र.	घर	मुले	मोठ्या व्यक्ती	एकूण
1	1 ले घर (तुझे)			
2	2 रे घर			
3	3 रे घर			
4	4 थे घर			
5	5 वे घर			

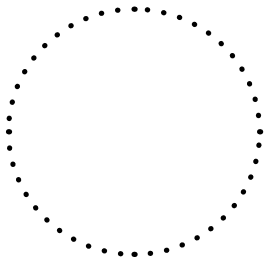
1. अत्यंत मोठ्या कुटुंबाची क्रम संख्या
2. अत्यंत लहान कुटुंबाची क्रम संख्या
3. मोठ्या कुटुंबातील सदस्यांची संख्या
4. लहान कुटुंबातील सदस्यांची संख्या

कृती 33.6: तुझ्या कुटुंबामध्ये नवीन आलेल्या सदस्यांना खालील त्रिकोणामध्ये लिही.
तुझ्या कुटुंबात नव्याने येण्याचे कारण

कृती 33.7: तुझ्या कुटुंबातून बाहेर गेलेल्या सदस्यांना खालील वर्तुळामध्ये लिही.

तुझ्या कुटुंबातून बाहेर/ दुसरीकडे जाण्याचे कारण

कृती 33.8: इयत्ता चौथीच्या परिसर अध्ययन पुस्तकातील पान नंबर 151 व 152 वरील वंशवृक्षाचे निरीक्षण करा. तेथे दिलेल्या प्रश्नांना उत्तरे द्या.

--

कृती 33.9: मोठ्यांच्या मदतीने चार वर्षांच्या मागील व सध्याचे तुझे वंशवृक्ष लिही.

चार वर्षांपूर्वीचा वंशवृक्ष	सध्याचा वंशवृक्ष

चार वर्षांपूर्वीचे व सध्याचे कुटुंब यामध्ये कोणते मोठे कुटुंब आहे?

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	सरळ वंशवृक्ष ओळखणे.	सरळ वंशवृक्ष लिहिणे.	बदललेल्या कुटुंबाचा वंशवृक्ष लिहिणे.	चार वर्षांपूर्वीचा आणि सध्याच्या कुटुंबाचा वंशवृक्ष तुलना करणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 34: कुटुंबातील मूल्यांमुळे समाजामध्ये झालेले बदल ओळखतात.

कृती 34.1: इयत्ता चौथीच्या पाठ्यपुस्तकातील पान क्रमांक 156 व 157 वरील कुटुंबाचे आचरण पहा. तेथे दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे द्या.

कृती 34.2: खालील सरळ संभाषण वाचा .

पवित्रा, रझिया आणि जॉन हे बालमित्र आहेत. 25 वर्षांनंतर एका मित्राच्या लग्न समारंभामध्ये भेटतात.

पवित्रा : रझिया, जॉन तुम्हाला पाहून खूप आनंद झाला. कसे आहात ?

रझिया : मस्त, छान आहोत.

जॉन : घरचे सर्व कसे आहेत? आता कुठे असतेस ?

पवित्रा : छान आहेत. गावांमध्येच आहोत. तेथेच काम करावे अशी माझ्या आई-वडिलांची इच्छा होती आणि माझीसुद्धा.

रझिया : बरं , मग काम काय करता?

पवित्रा : मी डॉक्टर आहे. माझ्या गावातील प्राथमिक आरोग्य केंद्रात काम करते. माझ्या कुटुंबियांनी मला उच्च शिक्षण देऊन डॉक्टर बनविले.

जॉन : खूप आनंद झाला. तुझ्या कुटुंबीयांनी उत्तम शिक्षण दिल्यामुळे रोग्यांना बरे करून समाजावर उपकार करत आहेस . तुझा आणि तुझ्या कुटुंबाचा अभिमान वाटतो.

पवित्रा : एवढे कौतुक नको करू बरं मग तुझं काय?

जॉन : माझे कुटुंब मोठ्यांची सेवा करत असलेले पाहत मी वाढलो. यापासून प्रभावित होऊन मी आज वृद्धाश्रम चालवितो.

रझिया : वाव! ग्रेट..... तुझ्या कुटुंबाच्या प्रेरणेला धन्यवाद.! तू माझा मित्र म्हणून सांगण्यास अभिमान वाटतो.

जॉन : एवढं वर चढवु नकोस रझिया..! तुझ्या छंदाबद्दल सांग. शाळेमधील बागेची तू फार काळजी घेत होतीस. तुझा तो गुण शाळेत सर्वांना आवडत होता.

रझिया : होय, माझी आई झाडांना मुलांप्रमाणे पाहत होती. मी त्यांना मदत करत होते आता सुद्धा मी रिकामी जागा दिसल्यास झाड लावते, पाणी घालते .

पवित्रा : अद्भुत...! परिसर संरक्षण करण्यासाठी प्रेरणा दिलेल्या तुझ्या आईला धन्यवाद.!

रझिया : कुटुंबातील सदस्यांचे उत्तम मूल्य (संस्कार) चांगला समाज निर्माण करतो नाही का मित्रांनो?

जॉन : होय, म्हणूनच म्हणतात, 'घर हीच पहिली शाळा'.

पवित्रा : असो..... भूक लागली आहे. चला जेवायला.....

वाचून समजून घे:

कुटुंबातील मूल्यांच्या (संस्कार) बदलाप्रमाणे समाजामध्ये अनेक बदल होतात .

- उदा. • सर्व क्षेत्रांमध्ये महिला काम करत असणे .
• बालविवाह कमी झाला असणे .
• शिक्षण मुलांचा मूलभूत हक्क झाला असणे.

कृती 34.3: महात्मा गांधींच्या जीवनाबद्दल असलेली ग्रंथालयातील पुस्तके वाचा. गांधीजींना कुटुंबामध्ये शिकवलेले गुण आणि मूल्ये (संस्कार) यांची यादी करा. हे गुण समाज सुधारण्यास कसे सहाय्यक झाले?

मूल्यांकन कृती

1. तू मोठा झाल्यानंतर काय होणार आहेस? का ?

2. यामुळे समाजाला होणारा उपयोग काय?

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	कुटुंबातील मूल्ये (संस्कार) माहीत असणे.	कुटुंबाच्या मूल्यांमुळे समाजामध्ये झालेला बदल एक उदाहरणद्वारे स्पष्ट करतो.	कुटुंबाच्या मूल्यांमुळे समाजामध्ये झालेल्या बदलाबद्दल किमान दोन उदाहरणांद्वारे स्पष्ट करतो.	कुटुंबाच्या मूल्यांमुळे समाजामध्ये झालेला बदल किमान तीन उदाहरणांद्वारे स्पष्ट करतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 35: कुटुंबाच्या सदस्यांचे तसेच मित्रांचे गुण आणि कौशल्ये ओळखतात. तसेच प्रत्येक व्यक्ती विशिष्ट आहे हे समजतात.

कृती 35.1: संबंधाबरोबर येणारे अंश योग्य रितीने जुळवा.

काळजी

पोषण

प्रेम

शिक्षण

मूल्य/ संस्कार

कृती 35.2: तुमच्या घरातील सदस्यांची नावे लिहून त्यांच्यामधील आवडणारा गुण येथे लिहा.

सदस्याचे नाव	आवडणारा गुण

कृती 35.3: तुमच्या मित्रामध्ये पाहिलेला विशेष गुण लिहा.

मित्राचे नाव	विशेष गुण
उदा.राजू	चांगला गातो

कृती 35.4: शाळेमध्ये आयोजित होणाऱ्या कोणत्या कार्यक्रमांमध्ये भाग घेता? (✓) खूण करा.

मी

कथा

गाणे

नृत्य

नाटक

मूल्यमापन कृती:

गाणे / नृत्य / नाटक / साहित्य / क्रीडा इत्यादी प्रकारांमध्ये विशेष साधना केलेल्या व्यक्तींचे फोटो संग्रहित करून अल्बम तयार करा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	कुटुंबाच्या सदस्याचे किंवा मित्राचे गुण ओळखणे.	कुटुंबाच्या सदस्याचे आणि मित्राचे गुण ओळखणे.	कुटुंबाच्या सदस्याचे आणि मित्राचे गुण आणि कौशल्य ओळखणे.	कुटुंबाच्या सदस्याच्या आणि मित्राचे गुण व कौशल्य तसेच प्रत्येक व्यक्ती विशिष्ट आहे हे समजणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

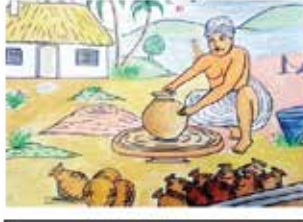
शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 36: विविध कारागिरांना आणि राबणाच्या मुलांना येणाऱ्या समस्या ओळखतात.

कृती 36.1: खाली दिलेल्या वस्तूंचे निरीक्षण करा व कोष्टक भरा.

वस्तू	कशापासून बनवितात?	कोण तयार करतात?
		
		
		
		
		

कृती 36.2: खालील कारागिरांना ओळखा.

कृती 36.3: खालील लोकांच्या कामाचा अभिनय करा.

1. गायक.
2. सुतार
3. पोलीस.
4. वाहन चालक.
5. शिक्षक.
6. वैद्य
7. शिंपी
8. माळी
9. पोस्टमन
10. शेतकरी

कृती 36.4: रोजगारी मध्ये अडकलेल्या मुलांना येणाऱ्या समस्यांबद्दल शिक्षक मोठ्यांना विचारून समजून घ्या.

तुम्हाला हे माहित असू द्या.

- 14 वर्षाखालील मुलांना कामामध्ये अडकवणे, कामाला लावणे हे शिक्षेस पात्र अपराध आहे. या वयातील सर्व मुलांना सक्तीने शिक्षण द्यावे.

मूल्यांकन कृती

1. खालील व्यवसाय ओळखा.

2. चूक/बरोबर ओळखा.

1. एका कारागिरीतील लोक दुसऱ्या कारागिरीवर अवलंबून नसतात.
2. मुलांना कामामध्ये गुंतवू नये.
3. सर्वांनी एकाच प्रकारचे काम करणे फायदेशीर आहे.

3. तुमच्या गावांमध्ये लोक करत असलेल्या कारागिरीची नावे लिहा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	माझ्या आजूबाजूच्या कुशल कार्मिकांना ओळखणे.	माझ्या आजूबाजूच्या कुशल कार्मिक व विविध कारागिरांना ओळखणे.	कारागिरांना ओळखणे आणि राबणाऱ्या मुलांना येणाऱ्या समस्या समजणे.	कारागिरांना ओळखणे आणि राबणाऱ्या मुलांना येणाऱ्या समस्या स्पष्ट करणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 37: सण,यात्रा, समारंभ आणि राष्ट्रीय सणांमध्ये भाग घेणे. राष्ट्रीय सणाचे महत्व समजतो तसेच राष्ट्रीय चिन्हे ओळखतो आणि गौरव / मान देतो.

कृती 37.1: आचरणासंबंधी रकान्यामध्ये (✓) खूण करा.

आचरण	सण	यात्रा	समारंभ	सहभागी झालो	सहभागी झालो नाही
					
					
					
					
					
					
					
					

लक्षात ठेवा

- ठराविक शुभदिनादिवशी वेगवेगळ्या धर्माचे लोक आपल्या पद्धतीने देवाला पूजा, प्रार्थना करून विशेष भोजनासह व आनंदाने, उत्साहाने साजरा करणे म्हणजे सण.
उदा. दिवाळी, ख्रिसमस, रमजान इत्यादी.
- ठराविक शुभदिनी गावातील सर्वजण आणि विविध धर्माचे लोक पूर्ण सिद्धतेने एकत्र येऊन ग्रामदेवतेची भक्तिभावाने आराधना करण्याच्या परंपरेला यात्रा/उत्सव/उरूस म्हणतात.
उदा. मैलार लिंगेश्वर जत्रा, करगउत्सव, खाजा बंदे नवाज उरूस इत्यादी.
- एक घटना किंवा संदर्भाला अनुसरून घर अथवा बाहेर काही सदस्यांच्या परस्पर सहकार्याने चालणारी कृती म्हणजे समारंभ.
उदा. वाढदिवस, शाळा वार्षिकोत्सव, गृहप्रवेश, लग्न, बारसे इत्यादी.

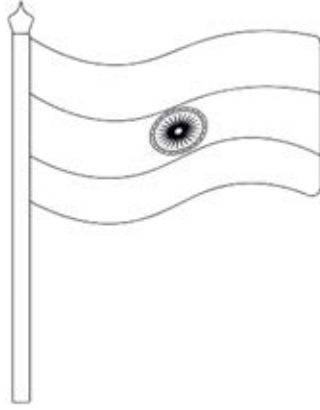
कृती 37.2: खालील कोष्टकामध्ये राष्ट्रीय सणांचे महत्व दिले आहे ते वाचून राष्ट्रीय सणांची नावे लिहा.

सणाचे महत्व	राष्ट्रीय सणाचे नाव
भारत देश स्वतंत्र झाला म्हणून साजरा करण्यात येणार सण	
गांधीजींच्या जन्मदिनाच्या आठवणीसाठी साजरा केला जाणारा सण	
भारत देश प्रजासत्ताक झाल्याच्या आठवणीसाठी साजरा केला जाणारा सण	

कृती 37.3: साजरे केले जाणारे दिन, ते साजरे केले जाणाऱ्या दिनांकाशी जुळवून लिहा.

1. कर्नाटक राज्योत्सव दिन. नोव्हेंबर 14 _____
2. स्वातंत्र्य दिन. एप्रिल 14 _____
3. प्रजासत्ताक दिन. नोव्हेंबर 1 _____
4. बाल दिन. ऑगस्ट 15 _____
5. आंबेडकर जयंती. जानेवारी 26 _____

कृती 37.4: भारताच्या राष्ट्रध्वजाला योग्य रंग द्या.

कृती 37.5: भारताच्या राष्ट्रीय चिन्हाचे चित्र खाली दिले आहे. हे तू कोठे पाहिले आहेस? ते बाजूच्या जागेत लिही.

मूल्यांकन कृती:-

1. योग्य उत्तर निवडून संबंधित आचरणाखाली लिहा.

(दिवाळी, बुद्धपौर्णिमा, रमजान, लग्न)

2. तुझ्या शाळेत राष्ट्रध्वज कोण कोणत्या दिवशी फडकवतात?

3. पहिल्या दोन पदांमधील संबंध ओळखून तिसऱ्या पदाला योग्य संबंध असणारे पद रिकाम्या जागेत लिहा.

1. नाडगीत : जय भारत जननीय :: राष्ट्रगीत : _____

2. नाड गीत : कुर्वेपू :: राष्ट्रगीत : _____

3. कर्नाटकाचा पक्षी : नीलकंठ :: राष्ट्रीय पक्षी : _____

4. कर्नाटकाचा वृक्ष : चंदन :: राष्ट्रीय वृक्ष : _____

5. कर्नाटकाचा प्राणी : हत्ती :: राष्ट्रीय प्राणी : _____

4. तुझ्या शाळेत राष्ट्रीय सण कसे साजरे करतात याबद्दल तुझ्या मित्रांसोबत चर्चा कर.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	राष्ट्रीय सणांची नावे सांगणे.	राष्ट्रीय सणांचे महत्व कळणे.	राष्ट्रीय सणांचे महत्व कळते तसेच राष्ट्रीय चिन्ह ओळखतो.	राष्ट्रीय सणांचे महत्व समजणे आणि राष्ट्रीय चिन्हे ओळखणे तसेच गौरव/ मान देणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 38: खेळ आणि नियम यांची ओळख करून घेतो.

कृती 38.1: चित्रांना योग्य शब्दांशी जोडा.

		क्रिकेट
		कॅरम
		कंबळ
		फुटबॉल
		बुद्धिबळ

तुम्हाला हे माहीत असू द्या.

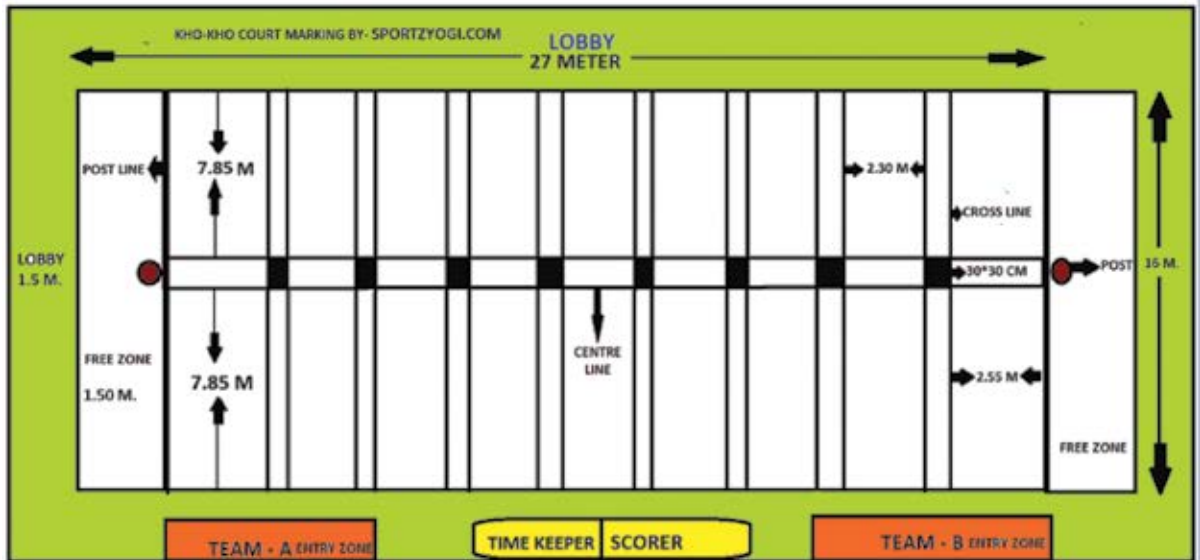
घरातील (इनडोर) खेळ :- खोलीच्या आतमध्ये खेळल्या जाणाऱ्या खेळांना घरातील खेळ म्हणतात. उदा. बुद्धीबळ, सापशिडी इत्यादी.

घराबाहेरील (आउट डोअर) खेळ:- खेळाच्या मैदानावर खेळल्या जाणाऱ्या खेळांना घराबाहेरील खेळ म्हणतात. उदा. क्रिकेट, खो-खो, कबड्डी, व्हॉलीबॉल इत्यादी.

कृती 38.2: आपल्या देशातील प्रसिद्ध खेळाडूंचे फोटो संग्रहित करून चिकटवा.

कृती 38.3: खो-खो मैदानाच्या चित्राचे निरीक्षण करा.या खेळाचे नियम शाळेच्या मैदानामध्ये शिक्षकांना विचारून समजून घ्या.

कृती 38.4: खेळापासून होणाऱ्या उपयोगांना खालील कोष्टकामध्ये (✓) खूण करा.

खेळामुळे होणारे फायदे	मनोरंजन	दैनिक व्यायाम	मदत	सहकार	नायकत्वाचा गुण	मनाला उत्साह	संयम	बौद्धिक क्षमतेमध्ये वाढ

मूल्यांकन कृती

1) तुमच्या गावांमध्ये खेळले जाणारे खेळ कोणते?

2) तुम्हाला आवडणाऱ्या खेळांची यादी करा.

3) जास्त लोक मिळून खेळावयाच्या खेळांची नावे लिहा.

4) तुला आवडणारा एक खेळ व त्याचे दोन नियम लिही.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

1	2	3	4
स्थानिक खेळांची नावे सांगतो.	खेळांची नावे सांगणे व आतील आणि बाहेरील खेळांचे वर्गीकरण करतो.	स्थानिक खेळाचे नियम समजतो.	विविध खेळाचे नियम स्पष्ट करतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 39: नैसर्गिक साधनसंपत्ती आणि सर्जनशीलतेने मानवाचे जीवन कसे बदलले हे उदाहरणासह स्पष्ट करतो.

कृती 39.1: इयत्ता चौथी परिसर अध्ययन पुस्तकातील पान नंबर 196 वरील चित्रांचे निरीक्षण करा. जगण्यासाठी अत्यावश्यक वाटणाऱ्या चित्राला रंगवा.

कृती 39.2: खालील आधुनिक वस्तूंचे निरीक्षण करा. त्यांच्या बदल्यात पूर्वी कोणत्या वस्तू वापरत असत याबद्दल मोठ्यांना विचारून समजून घ्या.

आधुनिक वस्तू	पूर्वी वापरत असलेल्या वस्तू
गॅस स्टोव्ह	
मिक्सर	
मोटर पंप	
पंखा	
टीव्ही (मनोरंजनासाठी)	

कृती 39.3: इयत्ता चौथी परिसर अध्ययन पुस्तकातील पान नंबर 198 वरील चित्रे पहा. सृजनशीलतेने मानवाचे जीवन कसे बदलले हे समजून उदाहरणाप्रमाणे रेषा मारून जोड्या जुळवा.

कृती 39.4: मोठ्यांच्या सहाय्याने मातीच्या विविध वस्तू, तसेच विविध धान्य, मणी, कागद, कपडे वापरून सुशोभित वस्तू तयार करा.

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

1	2	3	4
सृजनशीलतेने मानवाचे जीवन कसे बदलले याचे एक उदाहरण देतो.	सृजनशीलतेने मानवाचे जीवन कसे बदलले याची दोन उदाहरणासह विवरण देतो.	सृजनशीलतेने मानवाचे जीवन कसे बदलले याची तीन उदाहरणे देऊन विवरण देतो.	चार किंवा जास्त उदाहरणाद्वारे विवरण देतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

अध्ययन निष्पत्ती 40: कपड्यांमध्ये असणारी विविधता, कापड तयारीसाठी वापरणारा रंग आणि डिझाईन याबद्दल चर्चा करतो तसेच विविध जिल्ह्यांमध्ये वापरल्या जाणाऱ्या वेगवेगळ्या कपड्याबद्दल समजतो.

कृती 40.1: तू परिधान करत असलेल्या विविध कपड्यांची नावे लिही. ते तयार करण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या धाग्याचा प्रकार मोठ्यांकडून विचारून समजून कोष्टकामध्ये लिही.

पोशाखाचे (कपड्याचे) नाव	धाग्याचा प्रकार

कृती 40.2: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 203 वरील कृती सोडवा.

कृती 40.3: विविध जिल्ह्यांमध्ये वापरत असलेल्या विविध पोशाखाबद्दल तुझ्या मोठ्यांशी / शिक्षकांशी चर्चा कर. विविध जिल्ह्यांमध्ये वापरत असलेल्या विविध कपड्यांची चित्रे संग्रहित करून चिकटव व त्यांच्या खाली जिल्ह्याचे नाव लिही.

कृती 40.4: पाठ्य पुस्तकातील पान नंबर 207, 208 आणि 209 वरील कृती करून आनंद घ्या.

मूल्यांकन कृती

तुझ्या जिल्ह्यांमध्ये सामान्यपणे वापरल्या जाणाऱ्या कपड्यांची (पोशाखाची) यादी कर.

--	--

कपड्यांचे तुकडे वापरून विविध प्रकारचे लहान कपडे तयार करून चिकटवा.

--

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	विविध कपड्यांची यादी करणे.	कपडे तयार करण्याबद्दल समजणे.	माझ्या जिल्ह्यामध्ये वापरत असलेल्या विविध कपड्यांबद्दल समजणे.	विविध जिल्ह्यांमध्ये वापरत असलेल्या विविध कपड्यांबद्दल समजणे.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक

आमचे राज्य आमचा देश - आमचे राज्य आमचा अभिमान

अध्ययन निष्पत्ती 41: भारताच्या नकाशामध्ये कर्नाटक ओळखतो आणि कर्नाटक राज्याचे स्वाभाविक विभाग परिचय करून घेतो.

कृती 41.1: कर्नाटक राज्याच्या नकाशामध्ये तुझा जिल्हा ओळखून पिवळा रंग दे. तुझ्या जिल्ह्याच्या शेजारील जिल्ह्यांना वेगवेगळे रंग दे.

कृती 41.3: पाठ्यपुस्तकातील पान नंबर 224 वर असणाऱ्या आपल्या राज्याचे चार स्वाभाविक विभाग समजून घ्या.

कृती 41.4: पाठ्यपुस्तकातील पान नं. 225 ते 229 पर्यंतची माहिती शिक्षकांच्या मदतीने समजून घ्या.

कृती 41.5: कर्नाटकच्या नकाशामध्ये पश्चिम किनारपट्टीचा प्रदेश, डोंगराळ प्रदेश (मलेनाडू), उत्तरेकडील मैदानी प्रदेश, दक्षिणेकडील मैदानी प्रदेश यांना विविध रंग द्या.

अध्ययन निष्पत्ती 42: राज्यातील प्रसिद्ध ऐतिहासिक स्थळे आणि विविध निसर्ग-धाम ओळखतो. त्यांचे महत्व समजून संरक्षित करण्याचा मनोभाव वाढवितो.

कृती 42.1: ही प्रेक्षणीय स्थळे पाहिली आहात का? (✓) खूण करा.

कृती 42.2: तू पाहिलेल्या प्रेक्षणीय स्थळांची यादी कर .

कृती 42.3: पाठ्य पुस्तकातील पान नंबर 230 आणि 231 वरील आपल्या राज्याच्या काही प्रेक्षणीय स्थळाबद्दल समजून घ्या.

कृती 42.4: तुला माहित असलेल्या एका शहराबद्दल लिही.

कृती 42.5: तुड्या गावांमध्ये/ तुड्या जिल्ह्यामध्ये असलेल्या कोणत्याही ऐतिहासिक स्थळाबद्दल लिही.

--

कृती 42.6: तुला समजलेल्या आपल्या राज्यातील प्रेक्षणीय स्थळांना कोष्टकाप्रमाणे वर्गीकरण करून लिही.

धबधबा	पक्षीधाम	अभयारण्य	समुद्रकिनारा

माझे अध्ययन कसे झाले आहे? (✓) खूण करा.

क्र.	1	2	3	4
1	भारताच्या नकाशांमध्ये कर्नाटक ओळखतो.	भारताच्या नकाशात कर्नाटक ओळखतो आणि कर्नाटकचे कोणतेही दोन स्वाभाविक विभाग सांगतो.	भारताच्या नकाशात कर्नाटक ओळखतो आणि कर्नाटकचे चार स्वाभाविक विभाग सांगतो.	भारताच्या नकाशात कर्नाटक ओळखतो आणि कर्नाटकच्या स्वाभाविक विभागाचा परिचय करून देतो.
2	आपल्या राज्यातील प्रसिद्ध ऐतिहासिक स्थळे आणि निसर्गधामा पैकी फक्त काही ओळखतो.	आपल्या राज्यातील प्रसिद्ध ऐतिहासिक स्थळे आणि निसर्गधाम ओळखतो.	आपल्या राज्यातील प्रसिद्ध ऐतिहासिक स्थळे आणि निसर्गधाम ओळखणे. त्यांचे महत्व सांगतो.	आपल्या राज्यातील प्रसिद्ध ऐतिहासिक स्थळे आणि निसर्गधाम ओळखणे त्यांचे महत्व ओळखून संरक्षणाबद्दल विवरण देतो.

माझ्या अध्ययनाबद्दल शिक्षक मत.

शिक्षकांची सही व दिनांक